

КЫРГЫЗСТАН ШААРЛАРЫ ★ КАРА-БАЛТА ШААРЫ
ГОРОДА КИРГИЗИИ ★ ГОРОД КАРА-БАЛТА

КАРА-БАЛТА ШААРЫ

КРАЙ ТААНУУ
ОЧЕРКИ

ФРУНЗЕ «КЫРГЫЗСТАН» 1981

ГОРОД КАРА-БАЛТА

КРАЕВЕДЧЕСКИЙ
ОЧЕРК

ФРУНЗЕ «КЫРГЫЗСТАН» 1981

66. 3(2)
М 22

Мамырбаева Д. К.

М 22 Кара-Балта шаары: Край таануу очерки. —Ф.: Кыргызстан, 1981. — 56 бет.

Бул край таануу очерки Кыргыз ССРинин жаш шаарларынын бири — Кара-Балта шаарынын чарбалык жана маданий өсүшү, ошондой эле анын табигый шарттары менен окуучуларды тааныштырат.

М $\frac{11301-74}{451(17)-81}$ 67—81.0802010207

33С5(С54)
ББК66.3(2)

© «Кыргызстан» басмасы, 1981-жыл.

Кара-Балта — Кыргыз ССРинин Калинин районунун ири өнөр жайлуу жана административдик борбору, ошондой эле республикабызда жаш шаарлардын бири. Ал 1975-жылы Калинин селосунун борбору Кара-Балта жумушчулар посёлогу жана шаар тибиндеги Кош-Тегирмен посёлкасынан улам өсүп чыкты.

Географиялык абалы жана жаратылыш шарттары. Кара-Балта шаары түндүк беттеги Кыргыз тоо кыркаларынын этегинен, Чүй өрөөнүнүн батыш бөлүгүнүн борборунан, Кара-Балта суусунун сол тарап жээгинен орун алган. Жаш шаарды чыгыштан батышка карай Фрунзе — Ташкент автотрассасы жана Фрунзе — Луговой темир жолу кесип өтөт. Кара-Балта шаарынын аянты 3152 гектар жерди ээлейт, ал түштүктөн түндүккө карай 4 километрден ашуун созулат, ал эми чыгыштан батышка карай 4 километрге жакын аралыкты түзөт.

Кара-Балта шаарынан 60 чакырым аралыкта, чыгыш тарапта республикабыздын ири өнөр жай, административдик жана маданий борбору болгон Фрунзе шаары жайгашкан, ал Кара-Балта калаасынын экономикалык, чарбалык жана маданий жактан өсүп-өнүгүшүнө зор таасир тийгизип жатат.

Кара-Балта — крупный промышленный и административный центр Калининского района Киргизской ССР, самый молодой город в республике. Статус города получил в 1975 году на основе центра села Калининское, рабочего поселка Кара-Балта и поселка городского типа Кош-Тегирмен.

Географическое положение и природные условия. Город Кара-Балта расположен у подножья северного склона Киргизского хребта, на левобережье реки Кара-Балта бассейна реки Чу, в центре западной части Чуйской долины. С востока на запад город пересекает автотрасса Фрунзе — Ташкент и железная дорога Фрунзе — Луговая. Площадь города 3152 га, протяженность его с юга на север составляет более 4 км и с востока на запад — около 4 км.

В 60 км от Кара-Балты находится столица Киргизской ССР город Фрунзе, крупный промышленный, административный и культурный центр, который оказывает большое влияние на экономическое и культурное развитие города.

Кара-Балта связана железной дорогой и шоссе с Фрунзе, Ташкентом, Джамбулом, Алма-Атой и другими городами страны. По правобережью реки Кара-

Кара-Балта шаары Фрунзе, Ташкент, Жамбыл, Алма-Ата сыяктуу өлкөбүздүн жана башка ири калаалары менен темир жол жана шоссе аркылуу байланышып турат.

Кара-Балта суусунун оң тарап жээги боюнча Фрунзе — Ош шоссе жолу алыска созулуп, ал түштүк Кыргызстанды түндүк өрөөнү менен тыгыз байланыштырат.

Шаардын географиялык абалынын ыңгайлуулугу айыл чарба мүмкүнчүлүгү кеңири бай аймактан орун алган райондун — Чүй өрөөнүнүн батыш бөлүгүндө жайгашкандыгы менен айырмаланат. Бул болсо айыл чарбасынан алынган сырьёнун негизинде иштөөчү шаардын өнөр жай тармактарынын мүнөзүн белгилейт.

Рельефи. Кара-Балта шаарынын аймагы географиялык абалы жагынан алганда бир аз ойдуң-сойдуң түздүктү ээлеп, жалпысынан түштүктөн түндүк тарапка карай 0,015 градус жантаймалуулукта жатат. Ал эми чыгыштан батышка карай жантаймалуулук анчалык эмес. Бул жер орточо бийиктиги деңиз деңгээлинен 700 метрден 750 метрге чейин барат. Рельефтин түздүгү шаардын архитектуралык планына эң сонун шарттарды түзөт — практика жүзүндө курулуш тармактарын, бардык жерде шоссе жана темир жол курулуштарын курууга болот.

Неоген мезгилинен башталган рельефтин геологиялык этабы төртүнчүлүк доордо да уланып жатат. Денудациялык тоо пайда болуу процесстери азыр да бүтө элек жана бул процесс азыркы мезгилде да улануууда. Мунун күбөсү катары бул аймакта батбат болуп туруучу жер титирөөлөрдү мисалга алсак болот.

Балта проходит шоссейная дорога Фрунзе — Ош, связывающая Южную Киргизию с Северной.

Удобство географического положения города заключается в том, что он расположен на территории обширного и богатого своими сельскохозяйственными возможностями района, каким является западная часть Чуйской долины. Это определяет характер промышленности города, использующей сельскохозяйственное сырье.

Рельеф. Территория города Кара-Балта в геоморфологическом отношении представляет собой слегка волнистую равнину с общим уклоном 0,015° с юга на север и незначительным — с востока на запад. Средняя высота этой местности над уровнем моря колеблется в пределах от 700 до 750 м. Равнинность рельефа создает благоприятные условия для планировки города — практически повсеместно можно выбрать площадку для строительства и прокладки шоссейных и железных дорог.

Геологический этап развития рельефа, начавшийся с неогена, продолжается и в четвертичном периоде. Горообразовательные денудационные процессы еще не закончились и происходят в наше время, о чем свидетельствуют частые землетрясения.

На территории города имеются кирпичные и гончарные глины, строительные пески, которые послужили основой для развития здесь промышленности строительных материалов.

Климат Кара-Балты и ее окрестностей, как и всей Киргизии, континентальный, но близость горных хребтов оказывает некоторое влияние на него, вызывая резкие контрасты суточных температур.

С юга город защищен Киргизским хребтом, но открыт на западе и северо-западе, вследствие этого

Шаардын аймагында кыш жана карапа идиштерине керектүү чопо, курулушка керектелүүчү кум бар: булар болсо курулуш материалдары өнөр жайын өнүктүрүү үчүн негиз болуп кызмат кылат.

Климаты. Кара-Балта жана анын айлана-чөйрөсүнүн климаты бүт Кыргызстандын климаты сыяктуу эле континенталдуу келет, бирок тоо кыркалары жакыныраак жайгашкан жерлерде күндүк температуранын бачым өзгөрүп турушуна байланыштуу анын өз таасири болбой койбойт.

Шаар түштүк жагынан Кыргыз тоо кыркалары менен курчалып турат, ал эми батышы менен түндүк-батыш жагынын ачыктыгына байланыштуу, түндүктөн жана батыш Сибирден келген абанын агымынын келишине шарт түзүлөт. Батыш Сибирден келген абанын муздак агымы жылдын кайсы гана мезгили болбосун аба-ырайынын ылдам муздашына, катуу шамалдын жана жаан-чачындардын болуп турушуна алып келет. Арктикалык аба массаларынын артынан катуу сууктун болушунун натыйжасында жаз айында жана күзүндө үшүк болот, айрыкча бул май жана октябрь айларына туура келет, ал эми жайында батыш тараптан жорткон шамал уламдан-улам күчөйт.

Жаз айында абанын температурасынын төмөндөшү мөмө-жемиштердин, жүзүмдүн, өрүктүн жана башка айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмүнө чоң коркунуч келтирет. Кээде жазында түштүк-батыштан тропикалык аба массаларынын келиши — түштүктөн соккон жеңил жылуу абаны пайда кылат.

Абанын жылдык орточо температурасы +3,5°. Ал эми эң ысык ай — июль, анын орточо температурасы +25°, эң суук мезгил — январь айынын орточо температурасы —6,5°. Суук эмес мезгил орто

возможен свободный доступ воздуха с Севера и из Западной Сибири. Западно-сибирские холодные воздушные вторжения приносят во все времена года похолодание, сильные ветры и осадки. Арктические воздушные массы тоже влекут за собой резкое похолодание, приносят заморозки весной и осенью, в мае и октябре, а летом усиливают западные ветры.

В весеннее время снижение температуры представляет большую опасность для урожая фруктов, винограда, урюка и других сельскохозяйственных культур. Иногда весной с юго-запада вторгаются тропические воздушные массы, которые приносят теплую погоду со слабыми южными ветрами.

Средняя годовая температура воздуха +3,5°. Наиболее жаркий месяц — июль, средняя температура +25°, наиболее холодный месяц — январь, среднемесячная температура —6,5°. Безморозный период длится в среднем 180 дней, что позволяет возделывать теплолюбивые культуры, в том числе такую ценную [illegible]ческую культуру, как сахарная свекла. Среднегодовое количество осадков составляет 300—400 мм. Осадки выпадают в виде дождя и снега. Количество осадков по сезонам года распределяется следующим образом: зима — 16%, весна — 48%, лето — 16%, осень — 20%.

Вегетационный период характеризуется малой облачностью, в году количество ясных дней около 90%. Наименьшая облачность наблюдается с июля по ноябрь. Эта длительная интенсивная солнечная радиация летом и осенью способствует быстрому и полному созреванию всех видов сельскохозяйственных культур.

Гидрографическая сеть города и его окрестностей

эсеп менен 180 күнгө созулат. Бул болсо жылуулукту сүйүүчү өсүмдүктөр, анын ичинде техникалык баалуу өсүмдүк болгон кант кызылчасынын өсүшүнө эң сонун шарт түзөт. Жылдык орточо жаан-чачындын болушу 300—400 мм ге жетет. Жаан-чачындар кар жана жамгыр түрүндө болот. Жаан-чачындардын жылдык мезгил боюнча пайда болушун төмөнкүдөй мүнөздө бөлүштүрүүгө болот: кыш — 16 процент, жаз — 48 процент, жай — 16 процент, күз — 20 процент.

Вегетациялык мезгил сейрек булуттун болушу менен мүнөздөлөт да ар бир жылда күндүн ачык болушу 90 процент чамасына жетет. Сейрек булуттун болушу июлдан ноябрга чейинки убакытта байкалат. Жайында жана күзүндө узакка созулган күндүн күчтүү радиациясы айыл чарба өсүмдүктөрүнүн бат жана толук бышып жетилишине чоң таасир берет.

Суу чарба тармактары. Шаардын жана анын айлана чөйрөсүнүн суу тармактары жер астындагы суулар, ошондой эле чыгыш тарабынан курчалган Кара-Балта суусу менен белгиленет. Абла, Көл жана Туюк өзөндөрү кошулгандан кийин Кара-Балта суусу пайда болот. Ал түштүктөн түндүккө карай тоо тектирчелер аркылуу таштан ташка урунуп, албууттанып Кара-Балта капчыгайы аркылуу күркүрөп агат. Дарыянын башкы жана ортоңку агымы тоо суусуна мүнөздүү болгондой буркан-шаркан түшүп чамынып күргүштөйт.

Түштүктөн түндүккө карай суунун агымы узарган сайын анын тездиги улам жай тартып, чоң-чоң таштар шагыл жана кум менен алмашылат. Суу капчыгайдан чыкканча, терең жардуу жээги бар тар сай менен сапарын улай берет.

представлена рекой Кара-Балта, окаймляющей город с востока, и грунтовыми водами. Река берет свое начало в ледниках Киргизского хребта. Слияние трех речек — Абла, Коль и Туюк — образует реку Кара-Балта. Она течет в направлении с юга на север по одноименному ущелью, загроможденному валунами и обломками горных пород. В верхнем и среднем течении река является бурным, типично горным потоком. По мере движения с юга на север стремительность потока уменьшается, крупные валуны сменяются галькой и гравием. На всем протяжении, до выхода из ущелья, река течет узким руслом в глубоких обрывистых берегах.

Река имеет снего-ледниковое питание со значительным спадом уровня вод в летний период. На протяжении города русло ее сухое, так как в верхней зоне у выхода реки из горного ущелья устроен водораздел с отводными оросительными каналами. По этой причине русло и пойма реки Кара-Балта используются для карьерных разработок.

Река является основным источником орошения. Расход воды находится в зависимости от температурных условий и колебаний их по временам года. Весной, в связи с таянием снега, наступает майский подъем воды. Но главный, более мощный паводок, связанный с таянием фирновых полей и ледников, начинается с июня и продолжается до сентября. Имеются грунтовые воды, глубина залегания которых доходит до 10—20 м.

Почвы города — типичные сероземы, только на северных окраинах имеются болотные почвы, требующие мелиорации.

Растительность в зоне города и пригорода — полу-

Кар жана мөңгүдөн пайда болгон суу жайкы мезгилде бир аз тартылат. Суунун капчыгайдан чыга бериш жериндеги башкы зонада суу бөлүштүргүч жана суу берүүчү сугат каналдары болгондуктан, шаарды аралаган сай соолуп калат. Ошол себептен Кара-Балта суусунун өзөн-майнаптары карьер жумуштары үчүн пайдаланылат. Дарыя сугат үчүн негизги булак болуп саналат. Суунун чыгымы жыл мезгилдеринин температуралык абалынын кескин өзгөрүшүнө да байланыштуу болот.

Жазда кардын көп эришинин натыйжасында май айында суунун көтөрүлүү деңгээли жогору болот. Суунун күчөп кирүүсү айрыкча мөңгү-муздардын эришине жараша болот, ал эми эрүү мезгили июндан башталып сентябрга чейин созулат. Мындан сырткары терендиги 10—20 метрге чейин жеткен жер алдындагы суулар да бар.

Шаардын жер кыртышы боз топурак тибинде болот, бирок түндүк жакаларында мелиорация тармагын талап кылуучу саздуу жерлер бар.

Өсүмдүктөрү. Шаардын жана анын чет жакаларынын зоналарында шалбаа мейкиндигине, ошондой эле жарым чөлдүү талааларга мүнөздүү өсүмдүктөр кездешет. Шаар бардык жактан кыштактар менен курчалган, ошондуктан өсүмдүктүн үстүнкү катмарынын табигый түстөрү начар сакталгандыгы байкалат, түндүк бөлүктөн башка жерлерде камыш, сары куурай, шыбак, мятлик жана эрмен чөп өсөт.

Шаардын эс алуучу жайларын, парктарын жана көчөлөрүн кол менен тигилген декоративдүү даректардын дүйнөсү түзөт, алар: теректердин түрлөрү, кара жыгач, клён, талдар, каштан, акация, сирень, бадалдар болуп саналат. Шаардын тамдарынын айпустынного характера или луговые степи. В естественном виде растительный покров сохранен слабо, так как город со всех сторон окружен населенными пунктами, за исключением северной части, где произрастают камыш, злак, луковичный ячмень, жаводоклячий мятник и полынь.

Основной растительный покров города составляют искусственно посаженные в парках и на улицах декоративные деревья: разные виды тополя, карагача, клен, вяз, каштан, акация, кустарники сирени и т. п. В окрестностях и во дворах частных домов распространены сады — яблоневые, грушевые, вишневые, сливовые, персиковые, урючные и т. д.

История города. Население. Первые сведения о Кара-Балте (тогда это поселение называлось Шиш-Тюбе) относятся к VI—VII векам. Точное местонахождение данного населенного пункта — чуть севернее современного города Кара-Балта. Шиш-Тюбе был одним из 20 крупных населенных пунктов, известных в Чуйской долине, с огромными оборонительными сооружениями, где жило ремесленно-торговое и земледельческое население.

В 1825 году, воспользовавшись феодально-родовыми распрями между племенами солто и сарыбагыш, кокандские ханы завоевали Чуйскую долину и возвели здесь ряд военных укреплений, ставших одновременно и административно-торговыми пунктами. В этот период снова возникает военное укрепление Шиш-Тюбе. Около крепости поселяется узбекское население, основным занятием которого была торговля. Появляется рынок. Позднее, в период добровольного вхождения Киргизии в состав России, Кара-Балта становится крепостным центром, затем центром волости.

лана-чөйрөсүндө жана короолорунда алма, алмурут, алча, кара өрүк, шабдалы, абрикос жана башка мөмө бактары эрке желге шуудурап өсүп турат.

Шаардын тарыхы. Калкы. Кара-Балта жөнүндөгү алгачкы маалыматтар (ошол мезгилдерде ал Шиш-Дөбө деп аталуучу) VI—VII кылымдарга таандык. Эл жашаган бул пункттун так орду — азыркы Кара-Балта шаарынан бир аз нары түндүк тарап жагында болчу. Шиш-Дөбө — майда кол өнөрчүлүк-соода жана дыйканчылык мыкты өнүккөн, эбегейсиз залкар коргонуу дубалдары менен курчалган Чүй өрөөнүнө кеңири белгилүү болгон 20 ири элдүү пункттардын бири.

1825-жылы Кокон хандыгы солто жана сарбагыш урууларынын ортосундагы феодалдык-уруулук ыйкы-тыйкылыктан пайдаланып Чүй өрөөнүн өзүнө багындырат да, мында өздөрүнүн согуштук күчтөрүн, ошондой эле административдик соода пункттарын бир кыйла бекемдешет. Мына ушул мезгилде Шиш-Дөбө аскер чептин жанына өзбектер отурукташа башташат, алар негизинен соода иштери менен алек болушат. Базар пайда болот. Кийинчерээк, Кыргызстан Россиянын составына өз ыктыяры менен кошулат да Кара-Балта чеп борбору, андан кийин волосттун борбору болуп калат.

1874-жылы бул жерде оошуп келген орус-казактардын саны 100 кожолуктан ашып кетет. Алардын бул жерге келип конуш алып жайгашуусуна биринчиден Кара-Балтанын климаттык шарттары, ээн жерлери чоң себепкер болот. Мындан сырткары падыша өкмөтү Сыр-Дарыя областына келген орустарды налогдон 45 жылга бошотот, ал мезгилде Кара-Балта Сыр-Дарыя областынын Олуя-Ата уездинин составында болучу. Сыр-Дарыя жана Жети-Суу об-

В 1874 году в поселке насчитывалось уже более ста дворов русских переселенцев-казаков. Их привлекли благоприятные почвенно-климатические условия, большие свободные участки земли. Кроме того, царское правительство освободило от налогов русских переселенцев Сыр-Дарьинской области на 45 лет, а поселок Кара-Балта входил в состав Аулия-Атинского уезда Сыр-Дарьинской области. Граница между Сыр-Дарьинской и Семиреченской областями проходила по восточному берегу реки Кара-Балта. Став административным центром Кара-Балтинской волости, поселок до Великой Октябрьской социалистической революции все же оставался небольшим, лишь Семиреченский тракт создал слабую предпосылку для его развития.

Особенно много поселенцев — украинцев и русских — прибыло в Кара-Балту в 1906—1909 годах. Уже в 1912 году в поселке насчитывалось около двух тысяч жителей.

Поселок состоял из мелких саманных домов, крытых камышом, обнесенных большей частью глинобитными дувалами. В дождливое время улицы поселка становились трудно проезжими. Несмотря на то, что поселок находился в районе, издавна заселенном киргизами, постоянных жителей коренной национальности здесь не было. Население поселка состояло преимущественно из земледельцев, занимавшихся хлебопашеством, среди земледельцев были и узбеки — переселенцы из Кокандского ханства.

Мелкие кустарные предприятия с двумя-тремя рабочими — водяные мельницы, маслобойни, сапожные, портняжные, бондарные, обозо-кузнечные мастерские — занимались переработкой некоторых ви-

ласттарынын чеги Кара-Балта суусунун чыгыш жээги боюнча өтүүчү.

Кара-Балта волосту административдүү борбор болуу менен бирге Улуу Октябрь социалисттик революциясына чейин дале чакан аймак бойдон калган, Жети-Суу жолунун курулушу гана кыштактын өсүшүнө бир аз таасир берген.

1906—1909-жылдарда Кара-Балтага көчмөн элдер азгочө көп келишет, алар негизинен орустар жана украиндыктар эле. 1912-жылы болсо кыштакта калктын саны 2 миң кишиге жеткен болучу.

Кыштак үстү майда самандан жана камыш менен жабылган, көбүнчө сокмо дубалдар менен курчалган үйлөрдөн туруучу. Катуу жаандарда көчөлөрүнөн өтүш өтө кыйын эле. Поселок илгертен бери кыргыздар отурукташкан райондо жайгашкандыгына карабастан, анда жергиликтүү улуттагы туруктуу жашаган калк болгон эмес. Поселокто жашаган эл көбүнчө дыйкандардан турган, алар эгин айдашкан. Дыйканчылыкты кесип кылгандардын арасында Кокон хандыгынан запкы тартып көчүп келишкен өзбектер да бар эле.

Бул жерде эки-үч гана жумушчудан турган майда-майда ишканалар — суу тегирмендер, май чыгаруучу ишканалар, өтүкчүлүк, кийим тигүүчүлүк, жыгач челек, араба жасоочу темир устаканалар бар эле. Алар айыл чарба продукцияларынын айрым түрлөрүн кайрадан иштетүүгө көмөк берген.

Кара-Балта кыштагынын гүлдөп өсүшү Улуу Октябрь социалисттик революциясына, Кыргызстандын экономикасынын өсүшүнө, ошондой эле Совет бийлигинин лениндик улут саясатына тыгыз байланыштуу.

1927-жылдын 3-октябринен тартып Кара-Балта шаадов сельхозпродукции. Имелась начальная школа, в которой учились дети зажиточных крестьян.

Начало развития села Кара-Балта связано с Великой Октябрьской социалистической революцией, с развитием всей экономики Киргизии, с претворением в жизнь ленинской национальной политики Советской власти.

С 31 октября 1927 года Кара-Балта — центр Калининского района. Начались работы по благоустройству. Велась перепланировка улиц, озеленение их, ширилась застройка территории, создавались целые кварталы новых жилых, административных и культурных зданий, строились промышленные предприятия.

В средней части улицы Базарной в 1936 году был заложен районный парк. Сейчас это лучшее место отдыха жителей города.

К парку с северной стороны вплотную примыкает базарная площадь, с которой в южном направлении открывается панорама хребта Киргизского Ала-Тау, покрытого вечными снегами.

Промышленное развитие города началось в 30-х годах. До этого население занималось земледелием, животноводством и переработкой сельскохозяйственных продуктов.

В июне 1932 года вблизи железнодорожной станции Кара-Балта началось строительство Кара-Балтинского сахарного завода — первенца сахарной промышленности Киргизии. В годы второй пятилетки (май 1935 г.) завод вступил в строй. Производительность его была 12 тыс. тонн сахарной свеклы в сутки. Одновременно со строительством завода строился, рос и благоустраивался заводской поселок.

ры Калинин районунун борбору болуп калды. Поселокту көрктөндүрүү боюнча иштер колго алына баштады. Көчөлөрдү жаңыдан пландаштырып, кайрадан куруу, аларды жашылдандыруу, борбор аймактарын жаңы курулуштар менен кеңейтүү, жаңы турак жайларынын өзүнчө кварталдарын куруу, өнөр жай ишканаларын, административдүү жана маданий жайларды өстүрүү чаралары жүргүзүлдү.

1936-жылы Базарная көчөсүнүн ортоңку бөлүгүндө райондук эс алуучу жай курулду. Азыр ал шаар элинин эң мыкты эс алуучу жайына айланган.

Түндүк жактан эс алуучу паркка өтө жакын базар аянты жайгашкан, ал эми түштүк тарабынан болсо чокулары түбөлүк ак мөңгү карлар капталган Кыргыз Ала-Тоо кыркаларынын панорамасы ачылат.

Шаардын өнөр жай тармактарынын өсүшү 30-жылдарга таандык. Ага чейин бул жердин калкы мал чарбачылык менен жана айыл чарба продуктыларын кайрадан иштетүү менен кесип кылышкан.

1932-жылы июнь айында Кара-Балта темир жол станциясына жакын жерде Кара-Балта кант заводунун курулушу — Кыргызстандагы кант өнөр жайынын алгачкы ишканаларынын курулушу башталды. Экинчи беш жылдыктын мезгилдеринде ал (май, 1935-жыл) ишке киргизилди. Заводдун ошол мезгилдердеги өндүрүмдүүлүгү суткасына 12 миң тонна кант кызылчасын түзгөн. Заводдун курулушу менен бирге анын поселогу да өсүп көрктөндүрүлүп келген.

Кара-Балта кант заводу пайдаланууга берилген жылдардан тартып анын жумушчу династиялары да кеңири пайда болду. Анын ичинде Рожновскийлердин жумушчулар династиясынын жалпы иш стажы 204 жыл, Сушковдордуку — 113 жыл, Стадилевдордуку— 112 жыл, Васильченколордуку — 117 жыл, Савен-

На Кара-Балтинском сахарном заводе за годы, прошедшие после ввода его в эксплуатацию, сложились рабочие династии. Среди них династия Рожновских с общим стажем работы 204 года, Сушковых — 113 лет, Стадилёвых — 112 лет, Васильченко — 117 лет, Савенко — 155 лет и другие. Сейчас это предприятие превращено в крупный сахарный комбинат. В 1960 году он был полностью реконструирован, с ним связан рост промышленного потенциала Кара-Балты.

В 1937 году Кара-Балта уже поселок городского типа. Школа фабрично-заводского ученичества стала важнейшим очагом по подготовке кадров рабочего класса из числа молодежи. В тот же период были построены электростанции для крупных промышленных предприятий. В 1940 году ими было выработано 6 млн. 547 тыс. квт/час. электроэнергии.

В годы второй пятилетки стал работать молочный завод, который к январю 1941 года выработал 43,2 тонны сливочного масла. В 1942 году был пущен хлебозавод с суточной производительностью 10—12 тонн хлебобулочных изделий.

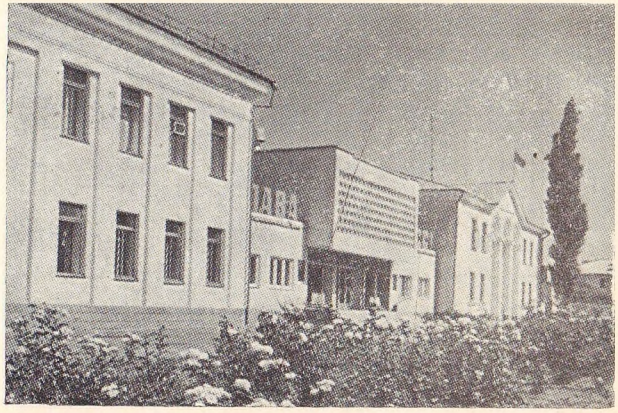
Если в 30-е годы Кара-Балтинский рабочий поселок состоял из трех коротких улочек, низких глинобитных домиков, то ныне улицы города имеют протяженность более 20 км. Построены Дворец культуры, кинотеатры, библиотеки, средние школы, пищевой техникум. Кроме сахарного комбината, есть пивзавод и спиртзавод, работает хлебозавод, комбинат хлебопродуктов, строительные организации ПМК-1, трест «Киргизсельхозстрой», завод механической игрушки и др. Если в 1935 году сахарный завод производил 12 тыс. центнеров сахара в сутки, то в настоящее время более 29 тыс. центнеров.

колордуку — 155 жыл болду. Ошентип бул ишкана ири кант комбинатына айланды. 1960-жылы ал толугу менен реконструкцияланып курулду, бул болсо Кара-Балтанын өнөр жай потенциалынын өсүшүнө зор таасир этти.

1937-жылы Кара-Балта шаар тибиндеги поселокко айланды. Кара-Балта поселсгундагы фабрика-заводдук окуучу мектеби жаштардын арасынан жумушчу табын даярдоо ишинде маанилүү роль ойноодо. Ошол эле мезгилдерде шаардагы ири өнөр жай ишканалары үчүн электростанцияларды куруу иши да жүзөгө ашырылып жатты. 1940-жылы 6 миллион 547 миң киловат-саат электр энергиясы иштелип чыккан.

Экинчи беш жылдыктын ичинде сүт заводу иштей баштап, ал 1941-жылы январь айына карата 43,2 тонна каймак майын иштеп чыгарды. 1942-жылы нан заводу ишке киргизилип, анын күнүмдүк өндүрүмдүүлүгү 10—12 тонна ар түрдүү нан продуктыларын түзгөн.

Эгерде 30-жылдарда Кара-Балта поселогу үч гана кыска көчөдөн, жапыс үйлөрдөн турган болсо, азыр поселканын көчөлөрүнүн узундугу 20 километрден ашат. Маданият двореци, кинотеатрлар, китепканалар, окуу залдары, тамак-аш окуу жайы курулду. Кант комбинатынан башка пиво жана арак (спирт) заводу, нан заводу, эгин продуктылар комбинаты, № 1 ПМКнын курулуш уюму, «Кыргызсельхозстрой» трести, механикалык сүнчүк заводу жана башка ишкана тармактары шаар көркү болуп калды. Эгерде 1935-жылы кант заводу суткасына 12 миң центнер кант өндүргөн болсо азыркы мезгилде ал 27 миң центнерден ашуун өндүрөт. Кант комбинаттын базасында «Агросахсвеклопром» бирикмеси уюштурул-

Здание РК КП Киргизии, городского и районного Советов народных депутатов, РК ЛКСМ.

Кыргызстан КП РКнын, Эл депутаттарынын шаардык, райондук Советтеринин, ЛКСМ РКнын имараты.

На базе сахарного комбината организовано объединение «Агросахсвеклопром». Это новый тип хозяйства — комбинированное предприятие, в котором эффективно сочетаются выращивание сахарной свеклы и ее промышленная переработка. Создание такого агропромышленного комплекса ликвидировало сезонность в работе сахзавода, позволило сохранить кадры, добиться большой эффективности производства.

К югу от центра Кара-Балты раскинулся самый молодой и благоустроенный участок города — Кош-

ган. Мунун өзү жаңы типтеги чарба болуп саналат, анда кант кызылчасын өстүрүү менен аны өнөр жайда кайра иштетүү жолу натыйжалуу айкалышат. Мындай агроөнөр жай комплексин түзүү кант заводунун жумушунун сезондуулугун жойду, ошондой эле кадрларды өстүрүүгө чоң мүмкүнчүлүктөрдү түздү, өндүрүштүн натыйжалуулугун арттырды.

Кара-Балтадан түштүктү карай шаардын эң жаш жана кооз бөлүгү — Кош-Тегирмен поселкасы өсүп чыкты. Анда татынакай эки-үч кабат үйлөр, даректар менен курчалган жашыл жана түз көчөлөрдө кинотеатрлар, маданият үйү, мектеп-интернат, бардык шарттары бар мейманкана, үч кабаттуу «Березка» дүкөнү, Балдар универмагы жайгашкан. Мына ушулардын бардыгы жаңы шаардын толук бүткөн түштүк бөлүгүн түзөт.

Кара-Балта жаш шаар. Бул жерде жүзүнөн нур төгүлгөн жаштар көп, алар мекемелерде ийгиликтүү эмгектенет, тамак-аш өнөр жай техникумунда, медициналык жана кесипчилик техникалык окуу жайларында окушат. Арадан 10—15 жыл өткөндө шаардын калкы да бир нече эсеге көбөйөт. Эгерде 1960-жылы бул жерде 16,1 миң, 1970-жылы 34 миң адам жашаган болсо, 1980-жылдын 1-январына чейин шаар калкынын саны 66,5 миңге жетти.

Калктын санынын өсүшү көчүп келгендерге жана ошондой эле табигый өсүшкө байланыштуу. Мында келгендердин өсүшүнүн коэффициенти табигый өсүштүн коэффициентинен жогору экендигин белгилей кетүү керек. Механикалык өсүш шаардын өнөр жайынын өнүгүүсүнө, ошондой эле башка шаарлардан, кыштактардан жумушчуларды тартууга байланыштуу. Эмгек ресурстары шаардын өнөр жайынын мындан ары өнүгүшүнө жагымдуу шарттарды түзөт.

Тегирмен. Аккуратные двух-и трехэтажные дома с палисадниками, зеленые и ровные улицы, где разместились кинотеатры, Дворец культуры, школа-интернат, комфортабельная гостиница, трехэтажный магазин «Березка», Детский мир,— все это делает поселок уже законченной южной частью нового города.

Кара-Балта молод не только по своему возрасту. Здесь много молодежи, которая успешно трудится на предприятиях, учится в техникуме пищевой промышленности, медицинском и профессионально-технических училищах. Пройдет 10—15 лет и население города увеличится в несколько раз. Если в 1960 году здесь проживало 16,1 тыс. человек, в 1970 году — 34 тыс. человек, то на 1/1—1980 года — уже 66,5 тыс. человек.

Рост численности населения связан как с механическим, так и с естественным приростом населения. Причем коэффициент механического прироста несколько выше коэффициента естественного прироста. Механический прирост вызван промышленным развитием города и привлечением рабочих из других населенных пунктов.

Имеющиеся трудовые ресурсы создают благоприятные предпосылки для дальнейшего развития промышленности города.

Среди многонационального состава населения преобладают русские, киргизы, украинцы, немцы.

Современное хозяйство. В 1955 году за счет средств четырех колхозов Калининского района была построена и пущена в эксплуатацию Калининская ГЭС в селе Сосновка с установленной мощностью 1200 квт. В том же году были построены линия электропередач до города Кара-Балта и под-

Мында жашаган элдин көп улуттуу составынын арасында орустар, кыргыздар, украиндыктар, немецтер басымдуулук кылат.

Азыркы кездеги чарбасы. 1955 жылы Калинин районунун төрт колхозунун каражатынын эсебинен Сосновка кыштагында кубаттуулугу 1200 киловатт келген Калинин ГЭСи курулуп, пайдаланууга берилген. Ошол эле жылы Кара-Балта шаарына чейин электр тогун берүүчү линия, ошондой эле «Калинин» подстанциясы курулган. Андан аба линиясы аркылуу темир жолдун ылдый жагынан орун алган шаардын бөлүгүнө 10 квт. электр кубаты берилип турулат, ал эми үстүнкү бөлүгү кант заводдун жылуулук электростанциясы аркылуу тейленет.

Онор жайынын жана шаар калкынын электр кубатын керектөө талабына байланыштуу, 1970-жылы «Калининская-2» подстанциясынын күч берүүчү трансформаторунун кубаттуулугу 10000 квт чейин көбөйтүлдү, ал эми шаардын батыш бөлүгүндө, 1974-жылы трансформатордун күч берүүчү кубаттуулугу 4000 киловаттка жеткен «Алексеевка» подстанциясы курулду.

Шаардагы мекемелерге жана ар түрдүү ишканаларга үзгүлтүксүз ток бериш үчүн кийинки мезгилдерде 24 транзиттик трансформатордук станция түйүндөрү ишке киргизилип, пайдаланууга берилди.

Шаар калкын электр кубаты менен ар дайым камсыз кылып туруу үчүн бул подстанцияларды айланта (шакек түрүндө) бириктирип пайдалануу бир кыйла маанилүү ролду ойноп жатат.

Келечекте Кара-Балта шаарында электр тармактарын пайдалануу талабынын өсүшү менен «Алексеевка» подстанциясы кеңейтилип, кубаттуулугу 4000 киловаттка жеткен экинчи күч берүүчү трансформастанция «Калининская». От нее по воздушной линии 10 кв электроэнергия подавалась в часть города, расположенную ниже железной дороги, а верхняя часть — питалась от ТЭС сахзавода.

В связи с ростом потребления электроэнергии промышленностью и населением города в 1970 году была увеличена мощность силовых трансформаторов подстанции «Калининская — 2» до 10000 квт и построена в 1974 году в западной части города подстанция «Алексеевка» мощностью трансформатора 4000 квт.

Для более надежного и двухстороннего питания основных предприятий и организаций города в последнее время введены в эксплуатацию 24 транзитные трансформаторные подстанции.

Немаловажное значение для более надежного энергоснабжения потребителей имеет кольцевание этих подстанций.

В перспективе с ростом нагрузок в городе Кара-Балта будет расширена подстанция «Алексеевка» установкой второго силового трансформатора мощностью 4000 квт. Будет реконструирована линия электропередач протяженностью 22 км.

Министерством заготовок будет построена для комбикормового завода подстанция (около территории мелькомбината) с последующей подачей электроэнергии от нее потребителям города Кара-Балта.

В связи с электрификацией промышленности, сельского хозяйства и коммунально-бытового сектора и бурным ростом их потребностей в электроэнергии появилась необходимость организовать в составе «Киргизглавэнерго» предприятие по сбыту энергии и контролю за ее использованием, именуемое Энергосбыт «Киргизглавэнерго», которое было бы

тор орнотулат. 22 чакырымга созулган электр кубатын берүүчү линиялар реконструкцияланат.

Кошмо тоют жасоочу завод үчүн Кыргыз ССРинин Даярдоо министерствосу тарабынан тегирмен комбинатынын аймагында дагы бир подстанция курулат, андан Кара-Балтанын өнөр жай тармактарына электр кубаты берилмекчи.

Өнөр жайды, айыл чарбасын жана коммуналдык-турмуш-тиричилик секторун электрлештирүүгө жана алардын электр кубатына болгон керектөөлөрүнүн дүркүрөп өсүшүнө байланыштуу «Кыргызглавэнергонун» составында энергия өткөрүү жана анын пайдаланылышына контролдук кылуу боюнча «Кыргызглавэнергонун» Энергосбыты деген ишканаңы уюштуруу зарылдыгы пайда болду, бул өз алдынча балансыда иштөөчү чарбалык эсептеги ишкана болмокчу.

Калинин район аралык Энергосбыт бөлүмү «Кыргызглавэнергонун» бир бөлүгү болуп эсептелет, ал 1964-жылы январь айында уюштурулган.

Уюштурулгандан тартып бул электр тармагын тейлөөчү бөлүм турмуш-тиричилик секторунун 12 миң абонентин, Калинин жана Москва райондорунун (анын ичинде Калининскоенин 6,5 миң, Беловодскоенин 4,5 миң) адамын тейлеген.

Бөлүм реализациялоочу электр энергиясынын саны жыл сайын өсүүдө. Азыркы убакта бул бөлүм турмуш-тиричилик секторунун 45000 абонентин, мындан башка шаардын өнөр жайын, айыл чарбасын, үч райондун мекемелерин (Калинин, Панфилов, Москва) жана Кара-Балта шаарынын ишканаларын тейлейт. Электр энергиясы 1964-жылга салыштырганда 100 млн. квт/саатка көбөйдү. Келечекте энергосбыт бөлүмү кошумча түрдө 5000 абонентти тейлөөнү колго алат.

Калинин райондук отун базасы 1957-жылы пайда

хозрасчетным производственным предприятием на самостоятельном балансе.

Калининское межрайонное отделение Энергосбыта является подразделением Энергосбыта «Киргизглавэнерго», которое организовано в январе 1964 года.

В первый год организации отделение обслуживало 12 тысяч абонентов бытового сектора (в том числе Калининское 6,5 тыс., Беловодское 4,5 тыс. человек) и потребителей Калининского и Московского районов.

Количество реализуемой отделением электроэнергии с каждым годом возрастало. В настоящее время отделение обслуживает 45000 абонентов бытового сектора, а также промышленность, сельское хозяйство и организации трех районов (Калининский, Панфиловский, Московский) и города Кара-Балта. Годовая реализация электроэнергии по сравнению с 1964 годом увеличилась на 100 млн. квт/час.

В перспективе отделение Энергосбыта примет на обслуживание дополнительно 5000 абонентов.

Калининская топливная база возникла в 1957 году. Мощность предприятия составляет 50 тыс. тонн угля, 1500 куб. метров дров.

Топливо поступает из города Караганды Казахской ССР и Прокопьевска Кемеровской области согласно договорам, заключенным на 5 лет до 1980 года. Главными потребителями угля являются население, детские сады, больницы, школы и другие государственные учреждения города Кара-Балта. Потребность в топливе города 34—40 тыс. тонн угля и 1500 куб. метров дров в год.

В перспективе необходимо расширить фронт выгрузки угля за счет удлинения железнодорожного пути. Провести параллельную линию для выгрузки карагандинского и кузбасского угля.

болду. Бул ишкананын кубаттуулугу 50 миң тонна көмүрдү, 1500 кубометр жыгач отунду түзөт. 1980-жылга чейин, беш жылга чектелип бекитилген келишим боюнча, отун Казак ССРинин Караганды шаарынан жана Кемерово областынын Прокопьевск шаарынан келип турат. Көмүрдүн негизги керектөөчүлөрү шаар жана райондордо жашаган калк, бала бакчалар, ооруканалар, мектептер жана башка мамлекеттик мекемелер болуп саналат. Бир жылда 34—40 миң тонна көмүр жана 1500 кубсметр отун бул шаардын керектөөсүнө жумшалат.

Темир жолдорду узартуунун эсебинен келечекте көмүрдү түшүрүү аянтын кеңейтүү талап кылынат. Караганды жана Кузбасс көмүрүн түшүрүү үчүн параллелдүү жолдорду салуу зарыл.

Райондун борбору Калинин селосун, Кош-Тегирмен поселогун жана Кара-Балта поселогун газдаштыруу үчүн 1964-жылы суюк газдын «Калинингаз» базасы уюштурулган. Азыркы убакта Кара-Балта шаарында 11382 квартира, 43 коммуналдык турмуш-тиричилик объектилери газдаштырылган. Келечекте Кара-Балта шаарын Өзбек ССРинин түштүк линиясынын газы менен камсыз кылуу иши пландаштырылып жатат.

Шаарда 12 өнөр жай ишканасы иштеп, алардын жалпы чыгарган продукциясынын көлөмү 172 миллион сомдон ашат. Алардын катарына Кара-Балта кант заводу, спирт заводу, нан заводу, консерва заводу, өнөр жай жана эгин продуктыларын чыгаруу комбинаттары, электротехникалык оюнчуктарды жасоочу завод, пиво заводу, басмакана, сүт заводу, өндүрүш ишканалар комбинаты, турмуш-тиричилик жактан тейлөөчү комбинаттар кирет.

Келечекте, 11-беш жылдыкта курулушка керекте-

База сжиженного газа «Калинингаз» организована в 1964 году для газификации районного центра с. Калининское, пос. Кош-Тегирмен и пос. Кара-Балта. В настоящее время в городе Кара-Балта газифицировано 11382 квартиры, 43 коммунально-бытовых объекта. В перспективе планируется перевод города Кара-Балта на снабжение природным газом, поступающим по трубопроводу из Узбекистана.

В городе имеется 12 промышленных предприятий, с общим объемом выпуска продукции более 172 млн. рублей. К ним относятся: Кара-Балтинский сахарный завод, спиртзавод, хлебозавод, консервный завод, промкомбинат, комбинат хлебопродуктов, завод электротехнической игрушки, пивзавод, типография, молокозавод, комбинат производственных предприятий, быткомбинат.

В перспективе на 11-ю пятилетку запроектировано строительство коврового комбината, завода ЖБИ, завода стройпластмассы, кондитерской фабрики, завода художественной тары.

Профилирующей отраслью является пищевая промышленность. Она составляет 76,9% всего производства продукции, или 130 млн. рублей. Основными сырьевыми ресурсами пищевой отрасли являются продукты сельскохозяйственного производства.

В 1976 году на базе четырех предприятий — деревообрабатывающего и кирпичного заводов, завода железобетонных изделий и завода аглопоритов — создан комбинат производственных предприятий «Чуймежколхозстрой».

Предприятий местной промышленности на территории города три. Это заводы электротехнической игрушки, консервный и промкомбинат. Выпуск ва-

лүүчү темир-бетон буюмдар заводунун, курулуш пластмасса заводунун, кондитер фабрикасынын, көркөмдүү идиш заводунун курулушу долбоорлонду.

Шаардын негизги ишкана тармагы тамак-аш өнөр жайы болуп саналат. Ал бардык өндүрүш продукциясынын 76,9 процентин же 130 миллион сомду түзөт.

Айыл чарба өндүрүшүнүн продуктылары тамак-аш өнөр жайынын негизги сырьё ресурстары болуп эсептелет.

1976-жылы төрт мекеменин базасында жыгач иштетүүчү жана кирпич заводдорунун, темир-бетон буюмдары заводунун жана аглопарит заводунун негизинде «Чүймежколхозстрой» өндүрүштүк ишканалар комбинаты түзүлгөн.

Шаардын аймагында жергиликтүү өнөр жайдын үч ишканасы бар, алар: электротехникалык оюнчук жасоочу, консерва заводдору жана өнөр жай комбинаты. Заводдордун дүң продукциясынын өлчөмү 7,8 процентти же 13 миллион сомдон ашык каражатты түзөт.

«Агросахсвеклопром» бирикмесине эки өнөр жай ишканасы: кант заводу жана спирт заводу кирет, кийинкиси 1942-жылы эвакуация кылынган «Г-2» заводдун базасында түзүлгөн. Эки ишкананын башкаруу структурасы цехсиз болуп, ал негизги жана жардамчы өндүрүштүк участкаларга бөлүнгөн. Кант заводунун өндүрүштүк кубаты суткасына 2900 тонна кант кызылчасын, спирт заводунда болсо, суткасына 1285 миң декалитр этил спиртин түзөт.

Кант заводунун негизги өндүрүшү кызылчаны кайра иштетүүчү участкалардан, сок тазалоочу жана продукт участкаларынан, спирт заводу болсо, спирт, көмүр кычкылы, ачыткы участкаларынан турат. Бул

ловой продукции которых составляет 7,8% от общего выпуска, или более 13 млн. рублей.

В объединение «Агросахсвеклопром» входят два промышленных предприятия: сахарный завод и спиртзавод, который был создан на базе эвакуированного завода «Г-2» в 1942 году. Оба предприятия имеют бесцеховую структуру управления с делением на участки основного и вспомогательного производства. Производственная мощность сахарного завода 2900 тонн сахара в сутки, спиртового завода—1285 тыс. декалитров этилового спирта в сутки.

Основное производство сахарного завода состоит из свеклоперерабатывающего участка, сокоочистительного и продуктового; спиртового завода — из спиртового, углекислотного, дрожжевого. Кроме того, на заводах имеются вспомогательные участки и службы: ТЭЦ, мехмастерская, лаборатории КИП, электроучасток, транспортный, свеклопункт, участок мешкотары, цех механизации, складское хозяйство.

Кара-Балтинский сахарный завод — сезонное предприятие по переработке сахарной свеклы и сахара-сырца. 3,5—4 месяца в году завод перерабатывает сахарную свеклу, затем наступает ремонтный период по подготовке оборудования к переработке сырца. Сырцовое производство длится 3—3,5 месяца. После переработки сырца завод готовится к переработке свеклы.

Продолжительность работы Кара-Балтинского спиртового завода зависит от наличия сырья. В последние годы ввиду недостатка патоки завод производит продукцию только девять месяцев, работает не на полную мощность. В оставшийся период (три месяца) завод производит ремонт.

С 1977 года сахарный завод использует два вида

заводдордо мындан башка жардамчы участкалар — ТЭЦ, механикалык мастерской, КИП лабораториясы, электр участогу, транспорт, кызылча пункту, мешокидиш участогу, механизация цехи, складдык чарба сыяктуу кызматтар бар.

Кара-Балта кант заводу кант кызылчасын жана кантты кайрадан иштетүү боюнча сезондук ишкана болуп саналат.

Жылына 3,5—4 ай бою завод кант кызылчаны кайра иштетет да, андан кийин тазалана элек кантты кайрадан иштеп чыгаруу үчүн жабдууларды даярдоо боюнча ремонттук мезгилге өтөт.

Тазалана элек кантты кайрадан өндүрүү 3—3,5 айга созулат. Тазалана элек кантты кайра иштеткенден кийин завод кызылчаны кайрадан иштетүүгө даярдыктарды көрөт.

Кара-Балта спирт заводунун үзгүлтүксүз иштеши дайр сырьёнун болушуна байланыштуу. Кийинки жылдарда сырьёнун (патоканын) жетиштүү көлөмдө болбогонунун натыйжасында завод толук кубаттуулукта иштебей, тогуз ай гана пордукция чыгарат. Калган убакта ал ремонт иштерин жүргүзөт.

1977-жылдан бери кант заводу сырьёнун эки түрүн — кант кызылчасын жана тазалана элек кантты кайрадан иштетүүнү жүргүзүп келе жатат. Сезондо 260—300 миң тонна кант кызылчасын жана 31,4—39,5 миң тонна импорттук (четтен келген) тазалана элек кантты кайрадан иштетүүнү жүргүзөт.

Завод кант кызылчаны Калинин районунун тогуз колхозу менен совхозунан жана Ысык-Ата районунун беш чарбасынан алат. Калинин районунан кант кызылчасы заводго автотранспорт аркылуу жеткирилип, Ысык-Атадан болсо темир жол менен алып келинет. Тазалана элек кант сырьёсу болсо Мурманск

сырья — сахарную свеклу и сахар-сырец. В сезон перерабатывается 280,0—300,0 тысяч тонн сахарной свеклы и 31,4 — 39,5 тысячи тонн импортного сахара-сырца.

Сахарную свеклу завод получает из девяти колхозов и совхозов Калининского района и пяти хозяйств Иссык-Атинского района. Свекла доставляется из Калининского района автотранспортом, из Иссык-Атинского — железной дорогой. Сахар-сырец прибывает теплоходами в порты Мурманска и Кандалакша, а затем доставляется железной дорогой. Спиртовый завод получает патоку с сахарных заводов республики по железной дороге, а с Кара-Балтинского сахзавода — по трубопроводу.

В процессе сахарного производства, кроме основной продукции, получают отходы — жом и патоку. Как было указано, патока идет на переработку на спиртзавод, а жом на корм скоту. Ежегодно получают 14—15 тыс. тонн патоки и 228—232 тыс. тонн свежего жома. В процессе производства спирта из отходов получают углекислоту и сухие кормовые дрожжи. Ежегодно производится 2100 тонн углекислоты, идущей на нужды народного хозяйства республики, и 760 тонн сухих кормовых дрожжей, используемых на корм скоту.

На балансе сахарного завода имеется своя ТЭЦ, которая обеспечивает теплоэнергией и паром сахарный завод, теплицу и спиртзавод. Кроме того, она отпускает теплоэнергию райбольнице и предприятиям сферы обслуживания, торговли, расположенным вблизи завода и города. Расход условного топлива на сахарном заводе составляет 7,06% к весу перерабатываемой свеклы, по спиртовому заводу расходуется 6,77 кг условного топлива на 1 декалитр спирта.

жана Кандалакша портторуна теплоходдор менен жеткирилип, андан кийин темир жол менен кыргыз жергесине алып келинет. Спирт заводу патоканы республиканын кант заводдорунан темир жол аркылуу, Кара-Балта кант заводунан болсо, атайын түтүкчөлөр менен алып турат.

Кант өндүрүшүнүн процессинде, негизги продукциядан тышкары жом жана патока алынат. Мындан мурда көрсөтүлгөндөй, патока кайра иштетүү үчүн спирт заводуна, жом болсо малга тоют катары жеткирилет. Жыл сайын 14—15 миң тонна патока жана 228—232 миң тонна жаңы жом алынып турат. Спирт өндүрүүнүн процессинде пайда болуучу калдыктардан көмүр кислотасы жана кургак тоют ачыткысы алынат. Республиканын эл чарбасынын керектөөлөрүнө жыл сайын 2000 тонна көмүр кислотасы, малга тоют катарында 2400 тонна кургак тоют ачыткысы өндүрүлөт.

Кант заводунун балансасында өзүнүн ТЭЦи бар, ал жылуулук кубаты менен кант заводун, теплицаны, спирт заводун камсыз кылып турат. Мындан тышкары заводдун жана шаардын жанында жайгашкан райондук ооруканага, элди турмуш-тиричилик жактан тейлөөчү ишканаларга, ссода тармактарына жылуулук кубатын берип турат. Кант заводунда отундун шарттуу чыгымы кайра иштетилген кызылчанын 7,06 процент салмагын түзөт, спирт заводу боюнча 1 декалитр спиртке 6,77 килограмм шарттуу отун керектелет.

Электр кубатын заводдор «Калининская» подстанциясынан алып турат. Электр кубаты жылуулук кубаты менен иштетилүүчү продукцияларга сарпталат да, жабдууларды кыймылга келтирет (үйлөрдү тейлөөдө), коммуналдык чарбаларда, турмуш-тиричилик

Электроэнергию заводы получают от подстанции «Калининская». Электроэнергия расходуется на выработку видов продукции, теплоэнергии, для привода в движение оборудования, для коммунальных услуг (сбслуживание жилпоселка), используется предприятиями сферы обслуживания, торговли.

Сахарный завод снабжается водой из десяти артезианских скважин и промышленного пруда. У спиртового завода пять артезианских скважин. Сахарный завод потребляет в производственный период 515 тыс. кубических метров воды в месяц, а в ремонтный — 90 тыс. кубометров воды. Расход воды на спиртовом заводе колеблется от 200 до 400 тысяч кубометров воды в месяц в зависимости от загруженности завода в производственный период и видов ремонта.

Сахарный завод вырабатывает белый сахар, а спиртовый завод — спирт этиловый, дрожжи сухие кормовые, углекислоту.

В 1980 году по сахарному заводу валовая продукция составила 34,35 млн. рублей, товарная продукция — 35,75 млн. рублей. По спиртовому заводу валовая продукция произведена в сумме 8,80 млн. рублей, товарная — 8,83 млн. рублей.

Динамика валовой и товарной продукции по заводам выглядит следующим сбразом:

Годы	Валовая продукция (тыс. рублей)	
	сахарный завод	спиртовый завод
1976	13780	13501
1977	25589	16550
1978	29056	14459
1979	31300	11737
1980	34351	8800

жактан тейлөөчү жана соода тармактарында пайдаланылат.

Кант заводу жерден тартылып чыгарылуучу ондогон артезиан кудуктардын жана өнөр жайына керектелүүчү жасалма көлдүн суусу менен камсыз кылынат. Спирт заводунун беш артезиан кудугу бар. Кант заводу өндүрүштүк мезгилдин аралыгында айына 515 миң кубометр сууну сарп кылат, ремонт убагында болсо 90 миң кубометр суу керектелет. Спирт заводунда суунун чыгымы өндүрүштүк мезгилдин, заводдун кубаттуулугуна жана ремонттук жумуштардын түрлөрүнө байланыштуу айына 200—400 миң кубометрге чейин жетет.

Кант заводу ак кантты, ал эми спирт заводу болсо этил спиртин, кургак тоют ачыткысын жана көмүр кислотасын иштеп чыгарат.

Кант заводу боюнча 1980-жылы дүң продукциянын планы 34,35 миллион сомду, ал эми товардык продукция боюнча 35,75 миллион сомду түзгөн. Спирт заводу боюнча дүң продукция 8,80 миллион сом, ал эми товардык продукция 8,83 миллион сом өлчөмүндө өндүрүлгөн. Заводдор боюнча дүң жана товардык продукциянын динамикасы төмөндөгүдөй:

Жылдар	Жалпы дүң продукция (миң сом)	
	кант заводу	спирт заводу
1976	13780	13501
1977	25589	16550
1978	29056	14459
1979	31300	11737
1980	34351	8800

Продукция сахарного и спиртового заводов поставляется на предприятия республик Средней Азии и Казахстана. Кроме того, сахар получают свеклосдатчики, а сивушное масло спиртзавод направляет на Украину.

На сахарном заводе работает около тысячи человек. Ежегодно в сезон сахароварения на завод поступает 176 человек. В настоящее время завод полностью обеспечен рабочей силой, в перспективе же недостает (с учетом сезонности) 53% рабочих от общей численности.

На спиртовом заводе трудится около 200 человек. В настоящее время завод на 100% обеспечен рабочей силой, на перспективу же недостает 10% рабочих ст общей численности по заводу.

В 1979 году спиртовый завод произвел 1847 тысяч декалитров этилового спирта. В 1980 году запланировано получить 1800 тысяч декалитроз спирта, но так как была прекращена поставка недостающей патоки другими союзными республиками, было получено лишь 1379 тысяч декалитров спирта.

Сахарный завод ежегодно перерабатывает 300 тысяч тонн сахарной свеклы и получает из нее 22—27 тысяч тонн белого сахара. В 1980 году получено более 30 тысяч тонн этого продукта. «Агросахпром» — первое и пока единственное такого рода объединение в стране. Сахарный и спиртовый заводы, входящие в его состав, занимают передовые позиции в отрасли. Коллектив спиртового завода, носящий звание коллектива коммунистического труда, в десятой пятилетке девять кварталов занимал первое место в общесоюзном соревновании среди родственных предприятий. По итогам 1979 года ему присуждено переходящее

Кант жана спирт заводдорунун продукциялары Казакстандын жана Орто Азия республикаларынын көптөгөн ишканаларына жөнөтүлөт. Булардан сыртқары кантты кызылча тапшыруучулар алышат, ал эми спирт заводунан чыгарылган сивуха майы Украина республикасына жөнөтүлөт.

Кант заводунда бир миңге жакын адам иштейт. Ар жыл сайын кант кайнаткан мезгилде заводго 176 адам келип кирет. Азыркы убакта завод жумушчу күчү менен толук өлчөмдө камсыз кылынган, ал эми келечегин алып караганда (сезондуу мезгилди эске алганда) жумушчулардын жалпы санынан 53 процент жетпей калат.

Спирт заводунда 200гө жакын адам эмгектенет. Азыркы убакта завод жумушчу күчү менен 100 процент камсыздандырылган, ал эми келечекте жумушчу күчү завод боюнча жумушчулардын жалпы санынын 10 проценти өлчөмүндө жетишпейт.

1979-жылы спирт заводунда 1847 миң декалитр этил спирти өндүрүлгөн. 1980-жылы 1800 миң декалитр алуу пландаштырылган, бирок патоканы башка союздук республикалар тарабынан тапшыруу токтолгондуктан 1379 миң гана декалитр спирт алынган.

Жыл сайын кант заводу 300 миң тонна кант кызылчаны кайра иштетип, андан 22—27 миң тонна кумшекер алып турат. 1980-жылы бул продукт 30 миң тоннадан ашуун өндүрүлдү. «Агросахпром» — өлкөдөгү алгачкы жана ушуга окшогон бирден бир бирикме болуп эсептелет. Анын составына кирген спирт жана кант заводдору бул тармакта алдыңкы катарда турат. Спирт заводунун коллективи — коммунисттик эмгектин коллективи деген сыймыктуу

Красное знамя ЦК КПСС, Совета Министров СССР, ВЦСПС и ЦК ВЛКСМ. Коллектив сахарного завода за десятую пятилетку увеличил рост производства по сравнению с девятой на 223 процента, причем достигнуто это в основном за счет повышения производительности труда, которая за пятилетний период возросла вдвое.

Хлебозавод Фрунзенского производственного объединения хлебопекарной промышленности создан в 1942 году. Мощность его 48 тонн хлеба в сутки. Использует в производстве муку, растительное масло, сахар, маргарин. Муку поставляет комбинат хлебопродуктов в городе Кара-Балта, сахар — Каиндинский сахарный завод, растительное масло и маргарин — предприятия г. Фрунзе.

С ростом численности населения города вырастет и динамика производства хлебной продукции.

Продукция хлебозавода поставляется в торговые точки города Кара-Балта, Калининского и Панфиловского районов. На предприятии работает 197 человек. В перспективе предусматривается реконструкция завода с установкой дополнительных печей и увеличение численности рабочих. В 1978 году было введено 2 расстоечных печных агрегата.

Комбинат хлебопродуктов сдан в эксплуатацию в 1974 году. Производит муку и комбикорма, а также занимается заготовительной деятельностью. В 1974 году комбинатом было выработано 26266 тонн муки и реализовано продукции на 4,2 млн. рублей. В 1980 году выработано 60800 тонн муки, 57000 тонн комбикормов.

На комбинате занято более 500 работающих. В составе комбината: мельница, комбикормовый завод, эле-

наамдын ээси, ал онунчу беш жылдыктын тогуз кварталынан бери өзүнө тектеш ишканалардын арасында жалпы союздук мелдеште алдыңкы орунду ээлеп келе жатат. 1979-жылдын жыйынтыгы боюнча бул коллективге КПСС БКнын, СССР Министрлер Советинин, ВЦСПСтин жана ВЛКСМ БКнын өтмө Кызыл Туусу кайгарылып берилген. Кант заводунун коллективи 10-беш жылдыкта өткөн 9-беш жылдыкка салыштырганда өндүрүштүн өсүшүн 223 процентке көбөйткөн, буга негизинен эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуунун эсебинен жетишилип отурат, ал беш жылдын ичинде эки эсеге көбөйдү.

Фрунзе өндүрүш бирикмесинин нан бышыруучу заводу 1942-жылы түзүлгөн. Анын суткалык кубаттуулугу 48 тонна нанды түзөт. Өндүрүштө унду, өсүмдүк майын, кантты жана маргаринди керек кылат. Унду Кара-Балта шаарындагы эгин продуктылары комбинаты берип турат, кантты Калининдеги кант заводу, өсүмдүк майын жана маргаринди Фрунзе шаарынын ишканалары камсыз кылат.

Шаар калкынын санынын өсүшүнө байланыштуу нан продукциясынын өндүрүшү да кеңейет.

Нан заводунун продукциясы Кара-Балта шаарынын, Калинин жана Панфилов районунун сатуучу жайларына жеткирилип турулат. Ишканада 197 адам эмгектенет. Заводду келечекте реконструкциялоо; кошумча мештерди орнстуу жана жумушчу күчүн көбөйтүү каралган. 1978-жылы эки меш агрегаты пайдалануугa берилген.

Эгин продуктылар комбинаты 1974-жылы эксплуатацияга берилген. Комбинат ун жана жем иштеп чыгарат, сшондой эле даярдоо жумуштарын жүргүзөт. 1974-жылы комбинат тарабынан 26266 тонна ун иштелип чыгып, 4,2 миллион сомдук продукция са-

ватор, Каиндинская реализационная база и Каиндинский подсобный пункт. В конце 1977 года на комбинате сдан в эксплуатацию цех карбамидного концентрата мощностью более 160 тонн в сутки.

Сырьем для этого продукта служат фуражное зерно и карбамид. Кроме того, используются редкие сорта глин, содержащие бентонит натрия.

В конце 1979 года комбикормовый завод подвергся реконструкции, которая обеспечила не только увеличение выпуска кормов, но и улучшение их качества.

Есть пекарня, которая в 1955 году вступила в строй для снабжения хлебо-булочными изделиями жителей пос. Кош-Тегирмен. Ее суточная производительность — 7 тонн хлеба. Продукцию пекарни используют не только жители Кара-Балты, но и частично население Калининского и Московского районов.

Завод электротехнической игрушки был построен и сдан в эксплуатацию 30 декабря 1972 года. Его производственная мощность равна 5 млн. 870 тысячам рублей продукции в год.

На заводе изготовляются пластмассовые и металлические игрушки, пищевые термосы, туалетные полочки и прочая продукция промышленного характера. В производстве используются полистирол и полиэтилен, тонколистовая сталь, проволска, листовая сталь, а также полихлорвинил, сталь калиброванная, лента латунная, алюминий и другие материалы. Сырье привозное. Продукция завода отправляется почти во все районы Советского Союза.

На предприятии работает 1351 человек 18 национальностей. Завод кооперирует с пластмассовым заво-

гылган. 1980-жылы 60800 тонна ун, 57000 тонна жем иштелип чыккан.

Комбинатта 500дөн ашык адам иштейт. Комбинаттын составына тегирмен, жем чыгаруучу завод, элеватор, Кайыңдыдагы өткөрүү базасы жана көмөкчү пункт кирет. Комбинатта 1977-жылдын аягында суткалык кубаттуулугу 160 тонна иштеп чыгаруучу карбамид-концентрат цехи ишке берилген.

Бул продуктыларды алуунун булагы болуп жемдан жана карбамиддин комушчасы эсептелет. Булардан башка анын составында натрийдин бентонити бар чопонун сейрек кездешүүчү түрлөрү пайдаланылат. 1979-жылдын аягында аралаш тоют заводу реконструкциялангандан кийин тоют чыгаруучу көбөйтүүнү гана эмес, ошону менен бирге анын сапатын жакшыртууну да камсыз кылды.

Кош-Тегирмен поселкасынын калкын нан менен камсыз кылып туруу үчүн 1955-жылы ишке киргизилген навайканасы бар. Анын суткалык өндүрүмдүүлүгү 7 тонна нанга барабар. Навайкананын продукциясын жеке Кара-Балтанын калкы гана эмес, Калинин жана Москва районунун эли да жарымжартылай пайдаланышат.

Электротехникалык оюнчуктар заводу 1972-жылы 30-декабрда курулуп пайдаланууга берилген. Анын өндүрүш кубаттуулугу жылына 5 миллион 870 миң сомдук продукцияга барабар.

Заводдо пластмасса жана темир оюнчуктары, тамак куюучу термостор, туалетке керектүү текчелер жана башка өнөр жай продукциясы иштеп чыгарылат. Өндүрүштө полистирол жана полиэтилен, жука каңылтыр болот, зым, такта болот, ошондой эле полихлорвинил, калибрдүү болот, латун тасмасы, алюдом города Фрунзе и Майли-Сайским электроламповым заводом.

В 1980 году объем производства товаров народного потребления доведен до 6,5 млн. рублей, в том числе игрушки до 4,7 млн. рублей. Коллектив предприятия намного раньше срока выполнил пятилетний план и дополнительно к нему уже изготовил продукции на девять миллионов рублей. На предприятии созданы творческие бригады, в которые входят инженеры, специалисты, передовые рабочие. Они выявили узкие места, разработали мероприятия по их устранению. Ряд рационализаторских предложений позволил значительно усовершенствовать поточные линии, повысить их мощность. Комплексный подход дал отличные результаты — на заводе вдвое увеличена фондоотдача.

В городе хорошо известна и продукция Калининского промкомбината. Предприятие работает на договорных началах. Выполняет поставки по нарядам потребкооперации и Киргизсельхозтехники.

Молокозавод был образован в 1938 году. С 1970 года специализируется на производстве цельномолочной продукции (молоко пастеризованное, кефир, сметана, творог).

Сырье поступает от совхозов и колхозов Калининского, Панфиловского и реже Московского районов. Объем производства цельномолочной продукции здесь составляет 9000 тонн на 1,98 млн. рублей. Завод поставляет свою продукцию трем районам: Калининскому, Панфиловскому, Московскому. В настоящее время строится рядом с существующим заводом цех цельномолочной продукции мощностью 50 тонн в смену с расширенным ассортиментом продукции и механизацией трудоемких процессов до 85%.

миний жана башка материалдар пайдаланылат. Сырьё сырттан алынып келинет.

Заводдун продукциясы Советтер Союзунун бардык райондоруна жөнөтүлүп турулат.

Ишканада 18 улуттан турган 1351 адам эмгектенет. Бул завод Фрунзе шаарындагы пластмасса буюмдарын жасоочу завод жана Майлы-Сай электр лампа заводу менен кооперация аркылуу байланышта турат.

1980-жылы эл керек кылуучу товарларды жасап чыгаруу көлөмү 6,5 миллион сомго, анын ичинде өнүчуктардыкы 4,7 миллион сомго чейин жеткирилген.

Ишкананын коллективи мөөнөтүнөн бир далай мурда беш жылдык планды аткарып, ага кошумча төгүз миллион сомдук продукция иштеп чыгарды. Ишканада чыгармачылык бригадалар түзүлгөн, аларга инженерлер, адистер, алдыңкы жумушчулар кирет. Алар иштеги кемчиликтерди айкындап, аларды жоюу боюнча чараларды иштеп чыгарышты. Бир нече рационализатордук сунуштар поточный линияларды өркүндөтүүгө, алардын кубаттуулугун көтөрүүгө мүмкүндүк берди. Комплекстүү мамиле кылуу мыкты натыйжаларга алып келди, заводдо фондунун акталышы эки эсеге көбөйдү.

Шаарда Калинин өнөр жай комбинатынын продукциясы жакшы белгилүү. Ишкана келишим жаатты боюнча иштейт. Керектөө кооперациясынын жана «Кыргызсельхозтехниканын» паряддары боюнча тапшырууларды аткарат.

Сүт заводу 1938-жылы ишке киргизилген. 1970-жылдан баштап ынак сүт продукциясын (пастеризиленген сүт, айран, каймак, быштак иштеп чыгарууга адистештирилген.

Консервный завод создан в 1959 году на базе артели «Красный Октябрь». Основные цехи: консервный и кондитерский. Производственная мощность завода 9,4 млн. условных банок консервов и 340 тонн кондитерских изделий в год. Завод специализируется на производстве консервов из овощей, фруктов и изготовлении восточных сладостей. Предприятие сезонного характера, в производстве используются огурцы, патиссоны, томаты, яблоки, вишня, черешня, слива, сахар, арахис, патока, крахмал, уксус, соль, горчица. Поставщиками сырья являются колхозы, совхозы, местное население, Киргизглавснаб.

Завод находится в производственных связях с организациями системы Кирпотребсоюза и Минторга, колхозами и совхозами Калининского и Панфиловского районов.

Мощность завода к концу 10-й пятилетки увеличена до 11,4 млн. условных банок консервов за счет реконструкции: установки нового оборудования и частичной автоматизации технологического процесса.

Типография Чуйского производственного объединения «Полиграфист» имеет линотипный, наборный, печатный, переплетный, резальный и стереотипный участки. Специализируется на выпуске газетно-бланочной продукции.

Пивзавод был образован в августе 1965 года. В состав пивзавода входят участки солодовенный, бродильно-варочный, розлива пива, розлива напитков, механический. Сырьем служат ячмень, сахар, хмель. В процессе производства получаются отходы в виде барды в количестве 500 тонн, которые используются колхозами района.

Чийки сүт Калинин, Панфилов, кээ бирде Москва райондорунун колхоздору менен совхоздорунан келип турат. Ынак сүт продукциясын өндүрүүнүн көлөмү 9000 тоннаны, же 1,98 миллион сомду түзөт. Завод өзүнүн продукциясын үч районго: Калинин, Панфилов, Москва райондоруна жиберет. Азыркы убакта завсддун жанында эмгекти көп талап кылуучу процессти 85 процентке чейин механизациялаган, продукциянын кеңири ассортиментин чыгаруучу, кубаттуулугу сменасына 50 тонна ынак сүт продукциясын өндүрүүчү цехтин курулушу жүрүп жатат.

1959-жылы «Кызыл Октябрь» артелинин базасында консерва заводу түзүлгөн. Анын негизги цехтери — консерва жана кондитер цехи. Заводдун өндүрүш кубаттуулугу жылына 9,4 миллион консерва банкаларын жана 340 тонна кондитер азыктарын өндүрүү болуп саналат. Завод жер-жемиштерди жана чыгыш калктарынын ширидиктерин консервалоо боюнча да адистештирилген. Ишкананын мүнөзү мезгилдик өндүрүшкө негизделген: бадыраң, паттисон, томаттар, алма, алча, гилас, кара өрүк, кант, арахис, крахмал, уксус, туз, горчица жана башкалар пайдаланылат. Колхоздор, совхоздор, жергиликтүү калк, «Кыргызглавснаб» сырьёнун тапшыруучулары болуп эсептелет.

Кыргызстан керек-жарак союзунун жана соода министерствосунун системасындагы уюмдар, Калинин, Панфилов райондорунун колхоздору, совхоздору менен тыгыз өндүрүштүк байланышта турат.

10-беш жылдыктын аягына чейин заводдун кубаттуулугу 11 миллион консерва банкага чейин жеткирилет: буга ишкананы реконструкциялоонун эсебинен, анын ичинде жаңы жабдууларды орнотуунун

Себестоимость одного гкл. пива равна 1 руб. 40 коп., напитка — 1 руб. 95 коп., солода — тонны — 253 руб. 69 коп.

Продукция реализуется организациями системы Калининского и Панфиловского РПС. На предприятии работает 133 человека.

В перспективе планируется реконструкция предприятия и увеличение выпуска продукции: пива — до 350 тыс. дкл., напитков — до 90,0 тыс. дкл., солода — до 2400 тонн.

Строительство. На территории города базируется пять строительных организаций: ПМК треста «Севводстрой», ПМК треста «Киргизсельстрой», ПМК-61 треста «Чуйпромстрой», МСО и СУ-4.

Строительством в городе в основном занимаются три строительные организации: ПМК «Киргизсельстрой», ПМК-61 и СУ-4. Годовой объем подрядных работ ПМК «Севводстрой» более 5 млн. руб., ПМК «Киргизсельстроя» более 3 млн. руб., ПМК-61 более 4 млн. руб.

Транспорт и связь. Основной задачей грузового и пассажирского транспорта является полное и своевременное удовлетворение потребностей населения и народного хозяйства в грузо- и пассажироперевозках.

Транспорт в Кара-Балте представлен пассажирской автобазой, автоэкспедиционной базой Кирпотребсоюза, автобазой № 67, грузовой автостанцией и железнодорожной станцией Кара-Балта.

Пассажирская автобаза образована в ноябре 1954 года. В первые годы своего существования база имела только грузовые автомашины. С 1964 года грузо-

жана технологиялык процесстерди жарым-жартылай автоматташтыруунун натыйжасында жетишилген.

Чүй өндүрүштүк «Полиграфист» бирикмесинин басмаканасынын линотип, арип терүү, басма, мукаба, кескич жана стереотип участкалары бар. Ал газета-бланк продукциясын чыгарууга адистештирилген.

Пиво заводу 1965-жылы август айында түзүлгөн. Пиво заводунун карамагында угут, ачыткы-кайнаткыч, пиво куюштуруу жана техникалык участкалар бар. Арпа, кант, хмель сырье катары керектелет. Өндүрүш процессинде чөбөгө түрүндө 500 тоннага жакын калдыктар алынат, аны райондун колхоздору пайдаланат.

Бир гектолитр пивонун өздүк наркы 1 сом 40 тыйын, ичимдиктики 1 сом 95 тыйын, 1 тонна угуттун өздүк наркы 253 сом 69 тыйын болот.

Бул продукция Калинин жана Панфилов райондук керек-жарак союзунун мекемелерине таратылат. Ишкайда 133 адам иштейт.

Келечекте ишкананы кайрадан түзүүнүн натыйжасында продукция чыгарууну көбөйтүү пландаштырылып жатат, анын ичинде пивону 350 миң декалитрге чейин, суусундукту 90 миң декалитрге чейин, угутту 2400 тоннага чейин жеткирүү каралган.

Курулуш. Шаардын аймагында беш курулуш уюму жайланышкан, алардын ичинде: «Кыргызсельстрой» трестинин ПМКсы «Чүйпромстрой» трестинин 61-ПМКсы, МСО жана № 4 курулуш башкармасы бар.

Шаарда курулуш ишин негизинен үч курулуш уюму жүргүзөт: «Кыргызсельстрой» трестинин ПМКсы, № 61 ПМК жана № 4 курулуш башкармасы, «Серводстрой» ПМКсынын подрядтык иштеринин жылдык көлөмү 5 миллион сомдон ашат, «Кыргыз-

вые автомашины были переданы автоколонне 2903. Из года в год состав автопарка увеличивается. Особенно большие изменения произошли в 1976 году. За годы 10-й пятилетки базой перевезено 118,2 млн. пассажиров. На 1 июня 1980 года автобаза насчитывала 159 единиц автобусов. В настоящее время автобазой обслуживание пассажиров организовано на 39 маршрутах, в том числе — 5 городских, где работает 22 автобуса, 29 пригородных, обслуживаемых 57 автобусами, и 5 междугородных маршрутах где работает 30 автобусов. Протяженность всех маршрутов составляет 1408,6 км. В течение года базой перевозится более 22 млн. пассажиров, в том числе внутри города 6860 тыс. пассажиров. Всего обслуживанием пассажиров занято 158 автобусов, 35 легковых такси. Коллектив автобазы насчитывает 730 человек. В перспективе (на начало 11 пятилетки) планируется строительство пассажирской автобазы на 275 автобусов и 75 таксомоторных автомобилей.

Автобаза 67 подчинена управлению строительства № 16 Главводстроя СССР Министерства транспортного строительства СССР. Располагается она на восточной окраине города возле железнодорожного тупика. Автобаза в апреле 1972 года была передислоцирована из поселка Саяк Карагандинской области для обслуживания дорожно-строительного управления (СУ-874), выполняющего работы по строительству автомобильных дорог и других сооружений. Специализируется база на перевозке строительных грузов. Объем перевозок, осуществляемых ею, равен 750 тыс. тонн, а грузооборот — более 12 млн. т/км. На автобазе работает более 160 человек. Ежегодно в учебных пунктах обучается до 50—60 водителей. В перспективе планируется строитель-

сельстрой» трестинин ПМКсыныкы 3 миллион сомду, № 61 ПМКсыныкы 4 миллион сомдон ашуунду түзөт.

Транспорт жана байланыш. Жүк жана жүргүнчүлөрдү ташуучу транспорттун негизги милдети калктын жана эл чарбасынын керектөөлөрүн толук жана өз убагында камсыз кылуу болуп саналат. Кара-Балтадагы транспорт жүргүнчүлөр автобазасы, Кыргызстан керек-жарак союзунун автоэкспедициялык базасы, № 67 автобаза, жүк ташуучу автостанция жана Кара-Балта темир жол станциясы тарабынан камсыз кылынат.

Жүргүнчүлөрдү ташуучу автобаза 1954-жылдын ноябрь айында түзүлгөн. Алгачкы жылдарда базада бир нече жүк ташуучу автомашиналар бар эле. 1964-жылы жүк ташуучу автомашиналар 2903-автоколоннага өткөрүлүп берилген.

Жылдан жылга автопарктын составы көбөйтүлүп жатат. Айрыкча, 1976-жылы зор өзгөрүүлөр болду. Онунчу беш жылдыктын жылдары ичинде база тарабынан 118,2 миллион жүргүнчү ташылды. 1980-жылдын 1-июнунда автобазада 159 автобус болгон. Азыркы убакта автобазанын тейлөөсү 37 маршрут боюнча, мунун ичинде шаардык 5 маршрут боюнча уюштурулган, мында 22 автобус иштейт, шаар четиндеги 26 маршрутту 46 автобус тейлейт, 5 шаар аралык маршрутка 30 автобус берилген. Бардык маршруттардын узундугу 19081,6 километрди түзөт. База тарабынан бир жылда 22 миллион жүргүнчү, анын ичинде, шаар ичинде 6860 жүргүнчү ташылат. Жүргүнчүлөрдү тейлөө боюнча бардыгы болуп 158 автобус, 35 жеңил машина «такси» иштейт. Автобазанын коллективи 300 кишиден турат. Келечекте (11-беш жылдыктын башына карата) 275 автобуска жана

ство профилактория и крытых стоянок для автомашин.

Большое значение в осуществлении внешних связей имеет железнодорожный транспорт: 75% среднесуточного грузооборота всех видов транспорта падает именно на него. Через железнодорожную станцию Кара-Балта в город ввозятся уголь, зерно, камень известковый, топливный мазут, нефтепродукты, цемент, песок, флюсы, сельхозтехника. Вывозятся сахар, спирт, мука, продукты местной промышленности, консервы, обозные и фетровые изделия. В перспективе планируется реконструкция железнодорожной станции.

Калининская автоэкспедиционная база Киргизпотребсоюза была создана в 1961 году. Тогда в ней насчитывалось 26 автомашин. В настоящее время в автопарке 164 автомашины, которые заняты на перевозках промышленных и продовольственных товаров.

Неоценима роль автотранспорта в обслуживании населения. На автотранспорте доставляются грузы, продукты питания в отдаленные горные районы нашей республики: Сусамыр, Нарын и др.

Калининский узел связи был организован в ноябре 1927 года. Междугородной телефонной связи с городом Фрунзе не было. Газет и журналов все население, учреждения и организации получали около 1,5 тысячи экземпляров, доставка осуществлялась гужевым транспортом.

В настоящее время Калининский узел связи и город Кара-Балта располагают городской телефонной сетью с АТС, к которой подключено 1700 абонен-

75 таксомотордук автомобилдерге ылайыкташтырылган жүргүнчүлөр автобазасын куруу пландаштырылып жатат.

№ 67 автобаза СССР транспорт курулуш министерствосуна, СССР Главдорстрой № 16 курулуш башкармасына баш иет. Ал шаардын чыгышындагы темир жол туюгунун жанынан орун алган. 1972-жылдын апрелинде автобаза Караганды областынын Саяк поселогунан автомобиль жолдорун жана башка курулуштарды салуу иштерин жүргүзгөн жолкуруу (СУ-874) башкармасын тейлөө үчүн которулуп келген. База курулуш жүктөрүн ташуу боюнча адистештирилген. Ал аткарган жүк ташуу көлөмү 750 миң тоннага, жүк обороту болсо, 11 миллион т/км ден ашуунга барабар. Автобазада 160 адам эмгектенет. Жыл сайын окуу пункттарында 50—60 айдоочу даярдалат. Келечекте автомашиналар үчүн профилактория жана үстү жабык токтоочу жайды куруу пландаштырылууда.

Тышкы байланыштарды ишке ашырууда темир жол транспортунун зор мааниси бар: транспорттун бардык түрлөрүнүн орточо суткалык жүк оборотунун 75% темир жолго туура келет. Шаарга Кара-Балта темир жолу аркылуу көмүр, дан эгиндери, жагуучу май, нефтепродуктылар, цемент, кум, флюс, айыл чарба техникалары жеткирилет. Ал эми шаардан болсо, кант, спирт, ун, жергиликтүү өнөр жай продуктылары, консервалар, араба жана фетр буюмдары ташып чыгарылат.

Келечекте темир жол станциясын реконструкциялоо пландаштырылууда.

Кыргызстан керек-жарак союзунун Калинин автоэкспедициялык базасы 1961-жылы уюштурулган. Ошол кезде анда 26 гана автомашина болгон. Азыр

тов. Установленная телефонно-телеграфная аппаратура позволяет осуществлять связь со всеми городами Советского Союза. Функционирует радиоузел, в который включено около 10 тыс. радиоточек.

Планом предусмотрено строительство и ввод в действие Дома связи с АТС на 4 тыс. номеров.

Аппаратура уплотненных каналов позволит обрабатывать все возрастающий поток исходящих и входящих междугородных телефонных переговоров. Город Кара-Балта получит автоматический выход не только на город Фрунзе, но и на ряд городов Советского Союза. Будет внедрена фототелеграфная связь. Получат дальнейшее развитие и средства почтовой связи. Будут широко применены средства почтовой механизации, которые позволят обрабатывать большой поток корреспонденции.

Коммунальное хозяйство и бытовое обслуживание. Вопросами коммунального хозяйства в городе занимается комбинат коммунальных предприятий. В его ведении находятся водоснабжение, санитарная очистка, благоустройство жилищного хозяйства, уличное освещение, озеленение, теплоснабжение и санитарно-гигиенические вопросы.

Бытовое обслуживание в городе осуществляется комбинатом бытового обслуживания, цехом объединения «Рембытмаш», фотосалоном объединения «Салют», телевизионным ателье, комбинатом коммунальных предприятий, базой сжиженного газа Калинингаз, грузовой автостанцией, районным строительным управлением, Энергосбытом, а также станцией технического обслуживания.

Основной объем бытовых услуг выполняется комбинатом бытового обслуживания. В состав его вхо-

болсо, автопаркта 164 автомашина өнөр жай жана азык-түлүк товарларын ташуу боюнча иштеп жатат.

Калды тейлөөдө автотранспорттун ролу эбегейсиз зор. Автомобиль транспорту менен биздин республиканын алыскы райондоруна, Суусамыр, Нарын жана башка жерлерге жүк, азык-түлүк товарлары жеткирилип турат.

Калинин байланыш түйүнү 1927-жылы ноябрь айында уюштурулган. Анда, Фрунзе шаары менен шаар аралык байланыш жок эле. Эл, мекемелер менен уюмдар 1,5 миңге жакын нуска газета-журнал алышчу, алар унаа араба менен жеткирилип турган.

Азыркы убакта Калинин байланыш түйүнү жана Кара-Балта шаары автоматтык телефон станциясы бар шаардык телефон тармагы менен камсыз кылынып, 1700 абонентти кучагына алат. Орнотулган телефон-телеграф аппаратурасы Советтер Союзунун бардык шаарлары менен байланышты ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берет. Шаарда радио түйүнү иштейт, ага 10 миң радиоточка туташтырылган. Планда 4 миң номерлүү автоматтык телефон станциясы бар байланыш үйүн куруу жана аны ишке киргизүү каралган.

Тыгыздаштырылган каналдар аппаратурасы улам өсүп жаткан шаар аралык телефон сүйлөшүүлөрдүн үзгүлтүксүз иштешине чоң мүмкүнчүлүк түзөт. Кара-Балта шаары Фрунзе шаары менен гана эмес, Советтер Союзунун бир топ ири шаарлары менен да автоматтык байланыштарды ишке ашырат. Мындан сырткары фототелеграф байланыштары ишке киргизилет. Почта байланыш каражаттары да мындан ары өнүгүшкө ээ болот. Почталык механизация каражаттары кеңири пайдаланылып, зор сандагы корреспонденцияны иштетүүгө мүмкүнчүлүк түзүлөт.

дят 67 цехов, приемных пунктов и бытовых точек, основными из которых являются: цех индпошива и вязки трикотажных изделий, цех деревообработки, ремонта и изготовления мебели, стройдетали, цех по ремонту обуви, цех индивидуального пошива обуви, фабрика химчистки и покраски одежды, цех по ремонту одежды и т. д. Продукцией быткомбината пользуется население города Кара-Балта, Калининского и Панфиловского районов. В Калининском быткомбинате работает около 918 человек 20 национальностей.

Для расширения объема бытовых услуг перспективным планом предусмотрено строительство Дома быта в городе Кара-Балта на 140 рабочих мест.

Торговое обслуживание населения города осуществляется системой отдела рабочего снабжения и предприятий потребительской кооперации — горпо, кооп-хозторгом, кооппродторгом и предприятиями общественного питания.

Городское потребительское общество имеет в своем составе 11 магазинов с торговой площадью 3943 кв. м, и все 11 — магазины самообслуживания. В коллективе трудятся 213 человек. Годовой объем товарооборота составляет 18,4 млн. руб.

В составе кооппрсдторга — 14 магазинсв и 5 палаток, ларьков и киосков, в том числе 8 магазинов самообслуживания. Торговая площадь магазинов составляет 1648 кв. м. В продторге работает 164 человека. Годовой объем товарооборота равен 9 млн. рублей.

Ксопхозторг представлен 6 магазинами с торговой площадью 960 кв. м, в том числе 4 магазина (875 кв. м) самообслуживания. Розничный товарообо-

Коммуналдык чарба жана турмуш-тиричилик жактан тейлөө. Шаарда коммуналдык чарба маселелерин коммуналдык ишканалар комбинаты чечет. Анын башкаруусуна суу менен жабдуу, санитардык тазартуу, турак жай чарбаларын көрктөндүрүү, көчөлөргө жарык коюу, жашылдандыруу, жылуулук менен жабдуу жана санитардык-гигиеналык маселелер кирет.

Шаарда турмуш тиричилик жактан тейлөө жумуштары «Рембытмаш» бирикмесинин цехи, «Салют» бирикмесинин фото салону, телевизисндук ателье, коммуналдык ишканалар комбинаты, «Калинингаз» суюк газ базасы, жүк ташуучу автостанция, райондук курулуш башкармасы, энергосбыт жана да техникалык жактан тейлөө станциясы тарабынан ишке ашырылат.

Тиричилик кызматтарынын негизги көлөмү тиричилик жактан тейлөө комбинаты тарабынан аткарылат. Анын составына 67 цех, кабыл алуучу пункттар жана тиричилик жактан тейлөө точкалары кирет, алардын негизги цехтери: жекече кийимдер жана трикотаж буюмдарын токуу цехи, жыгач иштетүү, мебель ремонттоо жана даярдоо цехи, бут-кийимди ремонттоо цехи, жекече бут кийим тигүү цехи, кийимдерди химиялык тазалоо жана боёо фабрикасы, кийимдерди ремонттоо боюнча цехтер жана башкалар. Турмуш-тиричилик жактан тейлөө комбинатынын продукциясын Кара-Балта шаарынын, Калинин жана Панфилов райондорунун калкы пайдаланышат. Калинин районундагы турмуш-тиричилик жактан тейлөө комбинатында 20 улуттагы 918 адам иштейт.

Перспективалык планда турмуш-тиричилик жактан тейлөө кызматынын көлөмүн кеңейтүү үчүн Кара-

рот составляет 5,8 млн. рублей, на предприятии трудится 80 человек.

В систему общепита входят 29 столовых, с числом посадочных мест 2922, ресторан на 104 места, всего 61 точка общественного питания с числом посадочных мест 3460. Работает в общепите 454 человека. Годовой объем продукции общественного питания составляет 4,2 млн. руб.

В 1978 году были построены универмаг на 36 рабочих мест, мебельный магазин, ресторан. В перспективе планируется расширение сети магазинов и столовых.

Культура, просвещение и здравоохранение. В городе имеются дома культуры — городской и районный, Дворец культуры имени В. И. Ленина, клуб объединения «Агросахсвеклопром», клуб МСО и клуб колхоза имени В. И. Ленина, две музыкальные школы, шесть библиотек, музей «Боевой славы» им. Героя Советского Союза Д. Шопокова в средней школе им. Д. Шопокова и «Трудовой славы» в объединении «Агросахсвеклопром».

В городском и районном домах культуры работают вокальный, танцевальный, драматический и эстрадный кружки, агитбригада со 118 участниками.

При всех клубах созданы такие же кружки, как и при домах культуры.

В городе — две музыкальные школы. В районной музыкальной школе занятия проводятся по классу фортепиано, баяна и аккордеона. Обучаются в ней 150 учащихся. В городской детской музыкальной школе трудятся 29 педагогов. На отделениях фортепиано, струнном, духовом и народных инструментов занимаются 300 учащихся.

Балта шаарына 140 жумушчу орундуу турмуш-гиричилик Үйүн куруу каралган.

Шаардын элин соода менен тейлөө жумушчуларды жабдуу бөлүмүнүн жана керек-жарак кооперациясынын ишканаларынын системасы — шаардык керек-жарак бөлүмү, кооперативдүү чарба соодасы жана коомдук тамактануу системасы тарабынан ишке ашырылат.

Шаардык керек-жарак коомунун составында соода аянты 3090 чарчы метр келген 11 дүкөн иштейт, ошол 11 дүкөндүн бардыгы өзүн өзү тейлөөгө өткөн. Коллективде 213 адам эмгектенет. Жылдык товар жүгүртүүнүн көлөмү 18,4 миллион сомду түзөт.

Азык-түлүк соода кооперациясынын составында 14 магазин жана 5 палатка, дүкөндөр, киоскалар бар, мунун ичинде 8 магазин өзүн-өзү тейлөөгө өткөн. Магазиндердин соода аянты 1648 чарчы метр. Азык-түлүк соодасында 164 адам иштейт. Товар жүгүртүүнүн жылдык көлөмү 9,0 миллион сомго барабар.

Чарбалык соода кооперациясына соода аянты 960 чарчы метр келген 6 магазин кирет, анын ичинде төртөө (875 квадрат метр өзүн-өзү тейлөөчү дүкөндөр. Чекене товар жүгүртүү, 5,8 миллион сомду түзөт, ишканада 80 киши иштейт.

Коомдук тамактануу системасына 2922 орундуу 29 ашкана, 104 орундуу ресторан кирет, баары болуп 3460 орундуу 61 коомдук тамактануу жайлары уюштурулган. Коомдук тамактанууда 454 адам иштейт. Коомдук тамактануу тармагынын продукциясынын жылдык көлөмү 4,2 миллион сомду түзөт.

1978-жылы 36 жумуш орундуу универмаг, мебель дүкөнү, ресторан курулган. Келечекте магазин, ашкана тармактарын кеңейтүү пландаштырылып жатат.

Маданият, эл агартуу жана саламаттыкты сак-

За годы существования школы (открыта в 1961 году) подготовлено 2500 учащихся. Школа имеет подготовительное отделение, где занимается 60 учащихся.

В городе работает шесть библиотек с богатым книжным фондом, услугами которых пользуются все жители города. Библиотеки-передвижки организованы на мелькомбинате, заводе электротехнических игрушек, молокозаводе, в детсаде райпотребсоюза, телеателье.

В 1969 году под руководством завуча школы им. Шопокова Чингиной Н. Ф. был организован музей «Боевой славы». В этой школе также открыт уголок памяти В. И. Ленина и уголок археологии.

Музей «Трудовой славы» основан в 1976 году в объединении «Агросахсвеклопром». Создатели музея: Кошкин Я., Соловьев А., Красухина Н. и Абраменко Т. Экспонаты музея широко отражают историю развития завода, начиная с 1932 года. Витрины, стенды, диаграммы рассказывают о ветеранах труда, рабочих династиях. Сюда приходит молодежь на ленинские уроки, здесь принимают октябрят в пионеры, отсюда уходят в армию молодые защитники Родины.

Трудящиеся города свято чтут память героев Великой Отечественной войны. В 1968 году был воздвигнут памятник погибшим в годы войны воинам-комсомольцам. Он воздвигнут на средства, заработанные комсомольцами на коммунистических субботниках.

На перекрестке улиц К. Маркса и Труда воздвигнут монумент в честь 50-летия Советской власти.

До Великой Октябрьской социалистической рево-

тоо. Шаарда шаардык жана райондук маданий үйлөр, В. И. Ленин атындагы дворец, «Агросахсвеклопром» бирикмесинин клубу, МСОнун клубу жана В. И. Ленин атындагы колхоздун клубу, эки музыка мектеби, алты китепкана, Советтер Ссюзунун Баатыры Д. Шопоков атындагы орто мектепте «Каармандык даңкы» жана «Агросахсвеклопром» бирикмесинде «Эмгек даңкы» музейлери бар.

Шаардык жана райондук маданият үйлөрүндө вокалдык, бий, драма, эстрада кружоктору, 118-катышуучусу бар агитбригада иштейт.

Андагы кружоктор бардык клубдарда иштейт.

Шаарда эки музыка мектеби бар. Ал мектептерде фортепиано, баян жана аккордион боюнча сабактар өтүлөт. Мында 150 скуучу окуйт. Балдардын шаардык музыка мектебинде 29 мугалим иштейт. Фортепиано, кыл, духовой жана эл аспаптар бөлүмдөрүндө 300 скуучу тарбияланууда.

Мектеп ачылгандан бери (1960-ж.) 1500 окуучу даярдалды. Мектепте даярдоо бөлүмү бар, анда 60 скуучу окуйт.

Шаарда китеп фондусуна бай алты китепкана иштейт, аларды мүлдө шаардыктар пайдаланышат. Көчмө китепканалар тегирмен комбинатында, электротехникалык оюнчук заводунда, сүт заводунда, райсндук керек-жарак союзунун бала бакчасында, телевизиондук ателеде уюштурулган.

1969-жылы Шопоков атындагы мектептин окуу бөлүмүнүн башчысы Н. Ф. Чингинанын жетекчилиги астында «Күжүрмөн даңкы» музейи уюштурулган. Ушул мектепте В. И. Лениндин эстелигинин бурчу жана археология бурчу да ачылган.

1976-жылы «Агросахсвеклопром» бирикмесинде «Эмгек даңкы» музейи негизделет. Музейди уюштур-

люции в городе Кара-Балта была всего одна школа, построенная в 1896 году, с одной классной комнатой, в которой занимались 30 учащихся 1—3 классов. Обучались в ней в основном дети из зажиточных семей.

В настоящее время в городе имеются восьмилетние и средние школы, шксла-интернат, средние специальные учебные заведения.

Техникум пищевой промышленности готовит специалистов по восьми направлениям. Здесь занимаются 1228 студентов, в том числе на дневном —880 студентов. Ежегодный набор составляет на дневное отделение — 240 человек, а заочное — 120. С 1979 года набор на дневное отделение возрос до 270 человек.

Техникум располагает учебным корпусом на 460 учебных мест, где расположены 20 лабораторий, кабинетов, аудиторий, библистека, спортивный и актовый залы. Имеются четыре общежития на 650 мест, учебно-слесарные, механические мастерские, столовая, спортивная площадка, тир.

В техникуме трудятся 58 преподавателей общеобразовательных и специальных дисциплин, все они имеют высшее образование.

Медицинское училище было открыто в 1961 году. Первоначально прием в училище производился лишь на фельдшерское отделение — 30 человек и по специальности медсестра общего профиля — 60. Сейчас занятия ведутся в 17 учебных комнатах, занимаются 22 группы учащихся численностью 660 человек. Училище имеет общежитие на 336 мест, библиотеку с читальным залом на 20 мест. Ежегодно училище выпускает 240 специалистов: фельдше-

гандар: Кошкин Я., Соловьев А., Красухина Н. жана Абраменко Т. Музейдин экспонаттары заводдун 1982-жылдан берки өсүш тарыхын чагылдырат. Витриналар, стенддер, диаграммалар, эмгек ветерандары, жумушчу династиялары жөнүндө баяндайт. Мында жаштар лениндик сабактарга келишет, бул жерден октябряттар пионерге кабыл алынат. Ушул жерден Мекендин жаш коргоочулары аскерге кетишет.

Шаардын эмгекчилери Улуу Ата Мекендик согуштун баатырларын ыйык катары эскеришет. Согуш жылдарында курман болгон комсомолец жоокерлерге 1968-жылы эстелик коюлган. Ал коммунисттик ишембиликтерде комсомолецтер иштеп тапкан каражаттарга тургузулган.

Карл Маркс жана Эмгек көчөлөрүнүн кесилишинде Совет бийлигинин 50 жылдыгына арналган монумент орнотулган.

Кара-Балта шаарында Улуу Октябрь социалисттик революциясына чейин 1896-жылы курулган бир гана бөлмөлүү мектеп болгон, анда 30 бала 1—3-класстарда окуган. Алардын көбү оокаттуу үй-бүлөнүн балдары эле.

Азыркы убакта шаарда сегиз жылдык жана орто мектептер, мектеп-интернаттар, атайын орто билим берүүчү окуу жайлар бар.

Тамак өнөр жай техникуму 8 багыттын адистерин даярдайт. Мында 1228 студент, анын ичинде 880 студент күндүзгү бөлүмүндө окуйт. Жыл сайын күндүзгү бөлүмүнө 240, ал эми сырттан окуу бөлүмүнө 120 киши кабыл алынат. 1979-жылдан баштап күндүзгү бөлүмүнө кабыл алуу 270 кишиге өстү.

Техникумда 460 орундуу окуу корпусу бар, анда 20 лаборатория, кабинет, аудитория, китепкана, спорт жана актовой залдар жайгашкан. 650 орундуу

ров 1 группы — 30 человек, медицинских сестер — 150 человек, медицинских сестер детских лечебно-профилактических учреждений — 60 человек.

Техническое училище № 5 создано в 1958 году в целях подготовки квалифицированных кадров для народного хозяйства страны.

Контингент учащихся составляет 1110 человек. Училище готовит токарей, электромонтеров-ремонтников промышленного оборудования, аппаратчиков, слесарей, поваров и продавцов.

В училище работает 20 преподавателей, 48 мастеров производственного обучения. Учебный корпус на 640 мест с 20 оборудованными учебными кабинетами, производственные мастерские, общежитие на 387 мест, столовая на 200 посадочных мест, мед-

Делу Ленина верны.

Ленин жолунан тайбайбыз.

төрт жатакана, окуу-слесардык, механикалык мастерскойлор, ашкана, спорт аянты, тир бар.

Техникумда жалпы жана атайын билим берүүчү сабактар боюнча 58 мугалим эмгектенет, алардын бардыгы жогорку билимдүү.

Медициналык окуу жайы 1961-жылы уюштурулган. Адегенде окуу жайына фельдшер бөлүмүнө 30 киши жана жалпы профилдеги медсестра адистигине 60 киши кабыл алынчу. Азыр сабактар 17 окуу бөлмөлөрүндө өтүлөт, 22 группада бардыгы болуп 660 киши окуйт. Окуу жайынын 336 орундуу жатаканасы, 20 орундуу окуу залы менен китепканасы бар. Жыл сайын окуу жайы 240 адисти даярдап чыгарат: I группадагы фельдшерден 30 киши, медициналык сестралардан 150 киши, дарылоо-профилактикалык балдар мекемелеринин медициналык сестраларынан 60 киши даярдалат.

1958-жылы № 5 техника окуу жайы уюштурулган. Окуучулардын саны 1110 адамды түзөт. Окуу жайы токарларды, өнөр жай жабдууларын электромастер-ремонтниктерин, аппаратчиктерди, слесарларды, ашпозчуларды жана сатуучуларды даярдайт.

Окуу жайында 20 мугалим, 48 өндүрүштүк окутуунун мастерлери иштейт. 20 окуу кабинеттери менен жабдылган 640 орундуу окуу корпусу, өндүрүш мастерскойлору, 387 орундуу жатакана, 200 орундуу ашкана, медициналык пункт, спорттук шаарча жана китепкана — булардын баары келечекте квалификациялуу жумушчулардын кызматында болот.

№ 7 айыл чарба кесипчилик-техникалык окуу жайы Калинин МТСинин базасында 1958-жылы декабрь айында түзүлгөн, ал эми 1959-жылы биринчи жолу 210 киши тракторчунун адистигин алган. Анда бул окуу жайында 4 классы, 1 трактору, 1 комбайны, 1 автомашинасы бар эле. Окутуучулар 2 адам, өндүрүштүк окутуунун мастерлери 3 адам болчу.

1960-жылы окуу жайына 200 орундуу эки кабаттуу жатакана курулуп бүтүп, пайдалануу берилди. 1962-жылы дагы бир жатакана курулду. 1968-жылы окуу корпусу, ашкана курулуп бүтүп, пайдалануу берилди.

Ошол эле жылы окуучулардын саны 610 адамга жетти. Окуу жайында автокрановщик, газосварщик, токарь адистиктери боюнча окутуу башталды. 1970-жылы 4 кабаттуу окуу корпусу курулуп бүтүп, пайдалануу берилди. Анын 1-кабатында 8 класс, 3 кабаттан 3 спортзал, 2 волейбол, 2 баскетбол аянттары, 1 футбол талаасы, 1 борбу залы, 1 китепкана, 1 окуу-читальня залы, 3 кабаттан 2 жатакана курулду.

Азыр окуу жайында 30 жабдылган окуу кабинеттери, 4 лаборатория-практикалык сабактар үчүн кабинеттер, мыкты спорт базасы, футбол талаасы, 3 волейбол, 2 баскетбол аянттары, спортзал, борбу залы, китепкана, окуу-читальня залы иштейт. Ырлар, бий, техникалык чыгармачылык, 30 тажрыйбалуу педагогдор жана 45 мастер окуучуларга билим берүүдө. 22 жылдын ичинде окуу жайы 11000 адамга жакын айыл чарба адистерин даярдады.

Келечекте окуу жайы үчүн лаборатория-практикалык сабактар өтүлүүчү жаңы корпус курулуп бүтүп, пайдалануу берилет.

пункт, спортивный городок и библиотека — все к услугам будущих квалифицированных рабочих.

Сельское профтехучилище № 7 образовано в декабре 1958 года на базе Калининской МТС, а в 1959 году первые 210 человек получили специальность тракториста. Тогда училище располагало 4 классами, 1 трактором, 1 комбайном и 1 автомашиной. Работало в училище 2 преподавателя и 3 мастера.

В 1960 году было построено для училища двухэтажное общежитие на 200 мест. В 1962 году сдано в эксплуатацию еще одно общежитие, а в 1968 году построен двухэтажный учебный корпус со столовой и спортзалом.

В этом же году численность учащихся увеличилась до 610 человек. Училище стало готовить специалистов еще и таких профессий, как автокрановщик, газосварщик, токарь. В 1970 году для училища строится четырехэтажное здание, 1-й этаж которого оборудуется под классы, 3 верхних этажа — под общежитие.

Сегодня училище имеет 30 оборудованных учебных кабинетов, 4 кабинета для лабораторно-практических занятий, отличную спортивную базу, футбольное поле, 3 волейбольных и 2 баскетбольных площадки, спортзал, зал для борьбы, библиотеку с читальным залом. Работают кружки: эстрадный, хоровой, технического творчества, 30 опытных педагогов и 45 мастеров ведут обучение учащихся. За 22 года в училище подготовлено более 11000 человек специалистов сельского хозяйства.

В перспективе планируется построить здание, в котором будут проводиться лабораторно-практические занятия с учащимися.

байны жана 1 автомашинасы бар эле. Эки мугалим жана үч мастер иштечү.

1960-жылы окуу жайы үчүн эки кабат 200 орундуу жатакана курулган, 1962-жылы дагы бир жатакана, 1968-жылы болсо ашкана жана спорт залы менен эки кабат окуу корпусу курулду.

Ошол эле жылы окуучулардын саны 610 кишиге чейин көбөйдү. Окуу жайы автокрановщик, газ менен ширетүүчү, токарь сыяктуу кесиптеги адистерди даярдай баштады. 1970-жылы окуу жай үчүн төрт кабат имарат курула баштап, анын биринчи кабаты окуу класстары үчүн жабдууланууда, ал эми үстүнкү үч кабаты жатакана үчүн берилди.

Бүгүнкү учурда окуу жайында 30 мыкты жабдууланган окуу кабинеттери, лабораториялык-практикалык сабактар үчүн 4 кабинет, мыкты спорт базасы, футболдук талаа, 3 волейбол жана 2 баскетбол аянтчалары, спортзал, күрөш үчүн зал, окуу залы менен кошо китепкана бар. Эстрада, хор, техникалык чыгармачылык ийримдери иштейт. Окуучуларды 30 тажрыйбалуу мугалим жана 45 мастер окутат. 22 жылдын ичинде окуу жайы 11000 айыл чарба адистерин даярдап чыгарды.

Келечекте дагы бир имарат куруу пландаштырылып жатат, анда окуучулар менен лабораториялык-практикалык сабактар өткөрүлөт.

Атайын орто билим берүүчү окуу жайларынан башка шаарда бир катар орто, сегиз жылдык мектептер, мектепке чейинки мекемелер пионерлер үйү, жаш өспүрүмдөрдүн спорт мектеби бар. 1980-жылы шаарда он жалпы билим берүүчү мектептерде бардыгы болуп 8360 окуучу анын ичинен Макаренко атындагы мектеп-интернатта 725 окуучу окуйт.

№ 3 орто мектеп шаардагы эң эски мектептердин

Кроме средних специальных учебных заведений, в городе имеется ряд средних, восьмилетних школ, дошкольных учреждений, Дом пионеров, детско-юношеская спортивная школа. На 1980 год в 10 общеобразовательных школах города обучалось 8360 учащихся, в том числе 725 в школе-интернате им. Макаренко.

Средняя школа № 3 — одна из старейших школ города, помещение школы было построено в 1896 году. В 1977 году учащиеся этой школы получили новое красивое здание на 1140 посадочных мест.

В 1941 году состоялся первый выпуск средней школы № 2. Со школьной скамьи ушли на фронт юноши-выпускники этой школы. Среди них был Лотванов М. П., ныне завуч средней школы № 7.

В 50-х годах в южной части города для детей строителей поселка Кош-Тегирмен были выстроены школы № 6 и № 7.

В 1957 году в связи с образованием школы-интерната им. Макаренко основной коллектив педагогов и старшие классы школы № 7 переходят в интернат, а школа № 7 становится восьмилетней с преподаванием ряда предметов на английском языке.

В 1962 году открывается восьмилетняя школа № 8.

1 сентября 1966 года вступает в строй СШ № 5.

Одной из старейших школ рабочей молодежи в городе является СШРМ № 3. В ней обучается 200 молодых рабочих.

В 1977 году две школы города — № 7 и школа-интернат им. Макаренко — отпраздновали свое 20-летие.

бири болуп эсептелет, мектептин имараты 1896-жылы салынган. 1977-жылы бул мектептин окуучулары жаңы кооз 1140 орундуу имаратка ээ болушту.

1941-жылы № 2 орто мектепти окуучулар биринчи жолу бүтүп чыгышкан. Мектептин биринчи бүтүрүүчүлөрү ошол эле жерден фронтко кетишкен. Ошолордун арасында азыркы № 7 орто мектептин окуу бөлүмүнүн башчысы М. П. Лотванов бар эле.

Элүүнчү жылдарда шаардын түштүк жагында Кош-Тегирмен поселогун куруучулардын балдары үчүн № 6 жана № 7 мектептер салынды.

1957-жылы Макаренко атындагы мектеп-интернаттын түзүлүшүнө байланыштуу №7 мектептин мугалимдер коллективи жана жогорку класстардын окуучулары интернатка көчүшөт, ал эми № 7 мектеп сегиз жылдык мектеп болуп, бир катар сабактар англис тилинде өткөрүлөт.

1962-жылы № 8 сегиз жылдык мектеп ачылды.

1966-жыл 1-сентябрда № 5 орто мектеп курулган.

Эски мектептердин бири болуп жумушчу жаштардын № 3 кечки мектеби эсептелет. Мында 200гө жакын жаш жумушчулар окуп билим алат.

1977-жылы № 7 жана Макаренко атындагы мектеп-интернаты өздөрүнүн 20 жылдыгын майрамдады.

Көпчүлүк мугалимдер мектеп-интернаты негизделгенден бери иштешет. Көпчүлүгү мекенибиздин жогорку сыйлыктары менен сыйланышкан. Мектептин окуу бөлүмүнүн башчысы Бекназарова Н. Б. өзүнүн көп жылдардан бери сиңирген эмгеги жана педагогикалык чеберчилиги үчүн Н. К. Крупская медалы, менен сыйланган, орус тил жана адабият мугалими В. И. Бутримова — Кыргыз ССРинин эмгек сиңирген мугалими деген наамга татыктуу болду.

Мектеп-интернатта 680 тарбиялануучу бар.

Большинство учителей школы-интерната работают в ней со дня основания. Многие награждены высокими наградами Родины. Завуч школы Бекназарова Н. Б. награждена медалью Н. К. Крупской за свой многолетний труд и педагогическое мастерство, учительница русского языка и литературы Бутримова В. И. — заслуженная учительница Киргизской ССР. В школе-интернате учатся 680 воспитанников. Обучение ведется на киргизском и русском языках.

Пятнадцать дошкольных учреждений города посещает 1766 детей.

В городской детско-юношеской спортивной школе в секциях бокса и волейбола тренируется 585 учащихся.

В городе имеется центральная районная больница. В 1973 году был открыт больничный комплекс на 135 коек, поликлиника на 250 посещений. В связи с этим коечная сеть в районной больнице расширилась с 275 ксек в 1970 году до 645 в 1980 году, а обеспеченность койками в 1980 году составила 100 на 10 тысяч населения, против 59 в 1970 году.

Открыты новые отделения: отоларингологическое (25 коек) и урологическое (30). Расширено (до 60 коек) гинекологическое отделение, предусмотрено увеличение количества детских инфекционных и реанимационных коек.

В 1977 году расширено травматологическое отделение и открыта детская поликлиника, где осуществляется прием врачами 11 специальностей.

Улучшены условия малых структурных подразделений: пищеблока, лаборатории, рентгенкабинета, стационарного физкабинета. Кухня готовит биологи-

Мектепке чейинки 15 мекеме 1766 баланы тейлейт. Балдардын жана өспүрүмдөрдүн шаардык бокс жана волейбол секцияларында 585 окуучу машыгат.

Шаарда борбордук райондук ооруканa бар. 1973-жылы 135 орундуу оорукананын комплекси, 250 киши кабыл алууга поликлиника ачылган. Райондук ооруканa 1970-жылдагы 275 орундан 1977-жылы 645 орунга чейин кеңейтилди, койка менен камсыз болушу 1970-жылы 10 миң адамга 59 керебеттин ордуна 1980-жылы 100 керебетти түзгөн.

Отоларионгологиялык (25 орун) жана урологиялык (30 орун) жаңы бөлүмдөр ачылды. Гинекологиялык бөлүмү 60 орунга кеңейтилди, балдардын инфекция жана реанимация орундарын кеңейтүү каралган. 1977-жылы травматологиялык бөлүм кеңейтилип, балдар поликлиникасы ачылды, мында 11 адистеги врачтар кабыл алууну жүргүзүшөт.

Кичи түзүлүштөгү бөлүмдөрдүн: азык блоктун, лабораториянын, рентгенкабинеттин жана стационардык физкабинеттердин шарттары жакшыртылды. Ашкана айран-сүт азыгын, мындан башка быштак, белоктуу сүт, аралашмаларды ж. б. даярдайт.

Борбордук райондук ооруканада 700 адам эмгектенет, анын ичинде 135 врач бар — алардын 100гө жакыны 10 жылдан ашуун иштешкен врачтар, 12 врач биринчи, 3 врач экинчи, 4 медициналык кызматкер жогорку категориялуу адистер, 3 врач «Республиканын эмгек сиңирген врачтары».

1972-жылы санитардык-эпидемиологиялык станция курулду. Шаардагы саламаттык сактоонун башкы багыты болуп перспективдүү план боюнча саламаттык сактоонун материалдык-техникалык базасын чыңдоо, адистештирилген медициналык жардамды өнүктүрүү болуп саналат.

чески активный кисло-молочный продукт биолакт, а также творог, белковое молоко, смеси, каши и др.

В центральной районной больнице трудится коллектив, насчитывающий 700 человек, в том числе 135 врачей, из них около 100 человек имеют стаж работы более 10 лет, 4 медработника имеют высшую категорию, 12 — первую и 3 — вторую, 3 врача удостоены звания «Заслуженный врач республики».

В 1972 году построена санитарно-эпидемиологическая станция.

Основным направлением развития здравоохранения города по перспективному плану является укрепление материально-технической базы здравоохранения, развитие специализированной медицинской помощи.

Тамак өнөр жай техникуму.

Техникум пищевой промышленности.

Электротехникалык оюнчуктар заводу. Кураштыруу конвейери.

Завод электротехнической игрушки. Конвейер сборки.

Кант заводунун кабыл алуу пунктында.

На приемном пункте сахарного завода.

«Агросахсвеклопром» ТЭЦинин машина бөлүмү.

Машинное отделение ТЭЦ «Агросахсвеклопрома».

Шаардыктар жардамдашууда.

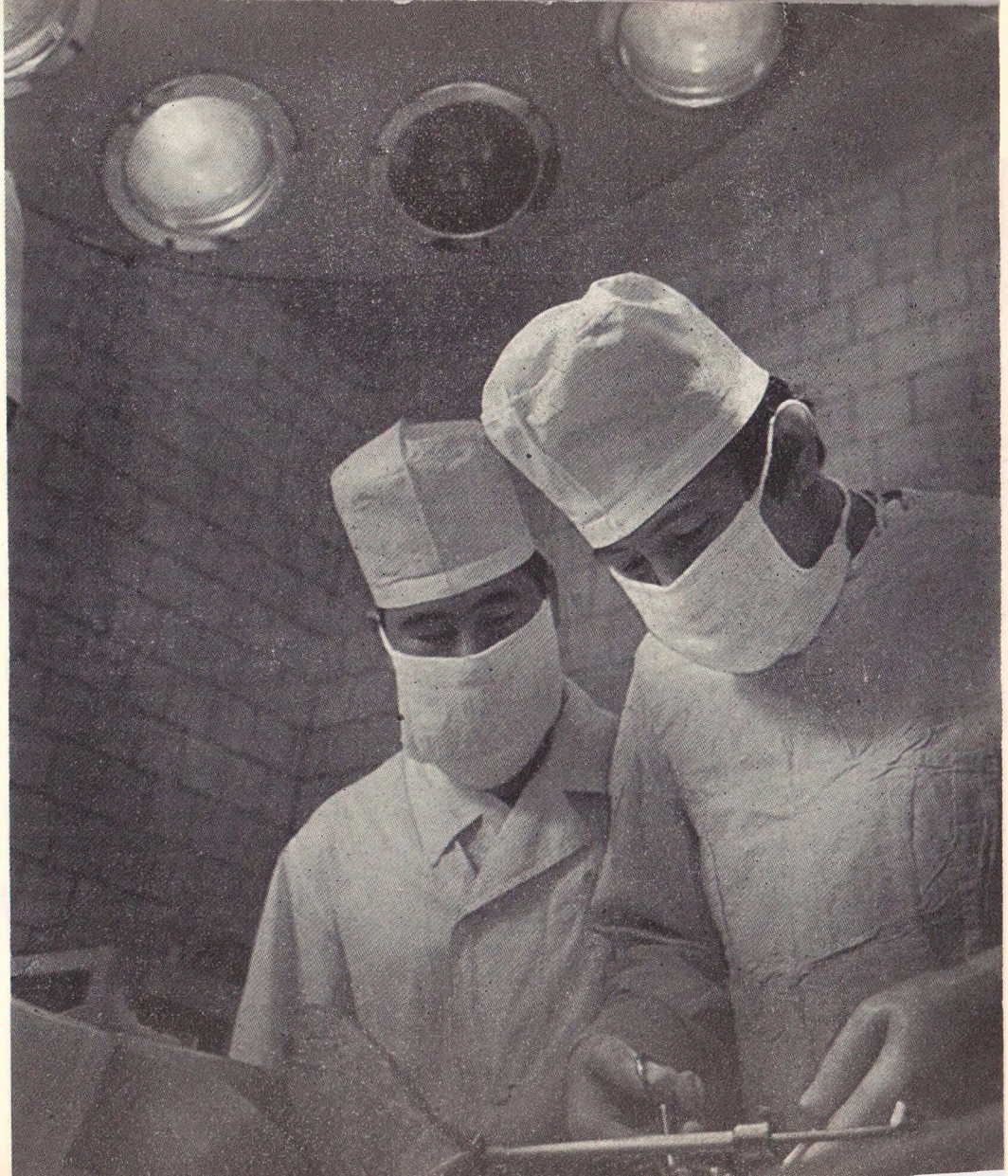
Помощь горожан селу.

Мищенко В. М., спирт заводундагы КИПтин слесары, коммунисттик эмгектин ударниги, социалисттик мелдештин жеңүүчүсү.

Мищенко В. М., слесарь КИПа спиртового завода, ударник коммунистического труда, победитель социалистического соревнования.

Травмотологдордун операция жасап жаткан кези.

Оперируют травматологи.

«Чынар» универмагы-нын соода залында

В торговом зале универмага «Чинара».

Детский универмаг.

Кант заводунун теплицаларында.

В теплицах сахарного завода.

«Бөбөк» балдар бакчасы.

Детский сад «Малыш».

№ 6 мектеп. Кызыл из кубарлардын «Издөө» тобу. Топтун жетекчиси Замараева А. Д.

Школа № 6. Группа красных следопытов «Поиск». Руководитель группы Замараева А. Д.

Жаштык бийи.

В вихре танца.

МАЗМУНУ

Географиялык абалы жана жаратылыш шарттары 5
Шаардын тарыхы. Калкы 10
Азыркы кездеги чарбасы 15
Транспорт жана байланыш 28
Коммуналдык чарба жана турмуш-тиричилик жактан тейлөө 31
Маданият, эл агартуу жана саламаттык сактоо . 32

СОДЕРЖАНИЕ

Географическое положение и природные условия . 5
История города. Население 9
Современное хозяйство 14
Транспорт и связь 26
Коммунальное хозяйство и бытовое обслуживание 29
Культура, просвещение и здравоохранение . . 31

Даршаим Качиевна Мамырбаева

ГОРОД КАРА-БАЛТА

Краеведческий очерк

Переводчик Т. Исаков
Редакторы
А. К. Фокина, Ы. Элакунов
Худож. редактор
А. И. Ерошенко
Техн. редактор
К. К. Бурганакова
Фото
В. И. Жигайлова
Корректоры
Б. Самиева, С. Д. Мекешева

ИБ № 1496

Сдано в набор 19. 12. 1980 г. Подписано к печати 26. 5. 1981 г. Д—00516. Формат бумаги 70×90¹/₁₆. Бумага мелованная 120 гр. «Школьная» гарнитура. Печать высокая. 3,5 физич. печ. л. 2,048 условн. печатных листа 4,137 учетно-изд. л. 2,779 усл. кр.-отт. Тираж 3000.
Заказ № 500. Цена 35 коп.

Издательство «Кыргызстан»
720737, г. Фрунзе, ул. Советская, 170.

Киргизполиграфкомбинат им. 50-летия Киргизской ССР Госкомиздата Киргизской ССР.
720461, ГСП, Фрунзе, 5, ул. Жигулевская, 102.

35 т.